

Slovo k láskavému čitateľovi!

Milí čitatelia, aj v roku 2010 sme pre Vás pripravili nové vydanie časopisu Kremnický letopis. Tak ako v roku 2009, rovnako i teraz ide o dvojčíslo (celkovo 17. a 18. číslo časopisu). Dúfame, že Vás texty z dejín mesta Kremnica a jeho okolia zaujmú, poučia aj pobavia. Za občianske združenie SOS Kremnica Vám praje príjemné čítanie

Mgr. Daniel Kianička, PhD., predseda združenia

Obsah

- s. 4 - 11 *Daniel Kianička*: Najstaršie dejiny rodiny Freiseisen z Kremnice (16. a 17. storočie)
- s. 11 - 15 *Milan Rybársky*: Kostol sv. Jána Krstiteľa v Kremnických Baniach
- s. 16 - 18 *Daniel Kianička*: Register klenotov mesta Kremnica z roku 1724
- s. 18 - 20 *Darina Salátová*: Činnosť odboru Matice slovenskej v Kremnici v rokoch 1922 - 1947
- s. 21 *Štefan Grosch*: Životné dielo Antona Háma
- s. 21 - 22 *Peter Mišík*: 40. výročie výučby zlatníctva v Kremnici (1967 - 2007)
- s. 23 *Richard Kafka*: Vyrábala sa v kremnickej mincovni platina?
- s. 24 - 34 *Peter Mišík*: Som autorom prvého kremnického pečatidla a mincí ja, majster Peter z Kremnice?, 4. časť

SOS
KREMNICA
OBČIANSKE ZDRUŽENIE

design: Mgr. art. Jozef Česla ©2007

Najstaršie dejiny rodiny Freiseisen z Kremnice (16 a 17. storočie)

Daniel Kianička

Úvod

Dejiny kremnickej rodiny Freiseisenovcov siahajú hlboko do minulosti. Jej predstavitelia patrili od 16. do 19. storočia k najvýznamnejším rodom v meste. Zastávali vysoké funkcie v banskej a minciarskej administratíve i mestskej samospráve. V meste vlastnili viacero nehnuteľností a realizovali sa aj obchodne. Priezvisko rodiny sa v minulosti písalo rôznymi spôsobmi (Freyseisen, Freyseisen, Frajsajsen, Frajzajzen atď.), v texte budeme používať slovenskému jazyku najpríbuznejšiu formu Freiseisen.

V článku sa spolu bližšie pozrieme na najstaršie dejiny tejto rodiny v Kremnici, to znamená na jej genealógiu v 16. a 17. storočí. Metodologicky pôjde o tzv. rozrod, teda vyjdúc od najstaršieho známeho predka rodiny budeme skúmať jeho potomstvo. Z hľadiska genealogickej teórie môžeme zadefinovať náš výskum ešte užšie ako tvorbu tzv. rodokmeňa, t. j. rozrod, ktorý eviduje len potomkov mužského pohlavia. Táto metóda tak skúma potomstvo v rodine len po meči, nie po praslici.¹ Takýto prístup si vyžiadala najmä charakter zachovaného písomného archívneho materiálu.

Známy Siebmacherov erbovník z roku 1893 pozná iba šľachtický rod Frajsajsen zo Sonnenfelsu, ktorý v Uhorsku vlastnil majetky v stolicách Gemer, Hont, Heves a Bereg.² Na základe zhodnosti erbov je takmer isté, že kremnickí Freiseisenovci a zmienení Freiseisenovci zo Sonnenfelsu mali spoločný rodový pôvod. V ďalšom súbornom genealogickom diele od Ivána Nagya z rokov 1857 – 1868 sa takisto nespomína rodina Freiseisen z Kremnice. Opisuje sa v nej opäť šľachtický rod Frajzajzenovcov zo Sonnenfelsu, ktorý vlastnil majetky v Hontianskej, Gemerskej, Novohradskej, Hevešskej, ako aj iných stolicách. Predstaviteľmi jednej z vetiev rodu boli v 19. storočí Ferdinand, Žigmund a Mária Frajzajzenovci, inú vetvu zastupovali deti Jozef Frajzajzena Ladislav, Ján, Anna a Alžbeta.³

Peter Freiseisen – najstarší známy predok rodiny

Najstarším známym predkom rodiny kremnických Freiseisenovcov je Peter Freiseisen,

ktorý žil v korutánskom Lieseregg. V pozostalosti legendárneho kremnického historika – laika Bedricha Gayera, ktorá je uložená v NBS-Múzeu mincí a medailí Kremnica, sa nachádza xerokópia genealógie (rodokmeňa) kremnických Freiseisenovcov (Genealogia Nobilis Familiae Freyseisen).⁴ Podľa dát narodení a úmrtí, i podľa písma, vznikla pravdepodobne niekedy v polovici 19. storočia. Nemecký historik Andreas Pittner pri písaní článku o kremnických novomešťanoch v dejinách Kremnice⁵ vychádzal v roku 1992 z originálu tejto genealógie, ktorá bola v tom čase uložená v kremnickom archíve. Žiaľ, dnes sa vo fonde rodiny Freiseisenovcov nachádzajúcej sa v Štátnom archíve Banská Bystrica – pobočka Kremnica táto genealógia nenachádza. Nie je jasné, čo sa s ňou stalo. Našťastie, vďaka B. Gayerovi je k dispozícii aspoň spomenutá xerokópia. Z nej sa dozvedáme, že Peter Freiseisen sa spomína písomne v roku 1575, a že jeho manželkou bola Alžbeta, rodená Stoltzová. Petrov vzdialený potomok Ján Juraj Freiseisen (Peter bol Jánovým praprastarým otcom) napísal v roku 1715 žiadosť na Dvorskú komoru o prepožičanie titulu cisárskeho radcu. V nej konštatuje, že Peter Freiseisen bol jeho priamym predkom a narodil sa okolo roku 1500 v Tirolsku.⁶ V rodinnom archíve Freiseisenovcov sa kedysi nachádzalo množstvo zaujímavých písomností (z nich mohol vychádzať aj Ján Juraj pri koncipovaní svojej žiadosti). Dokazuje to ich súpis z roku 1765. Išlo o listiny nachádzajúce sa v úschove u Krištofa Kristiána Freiseisena.⁷ Je na škodu, že sa tieto dokumenty dodnes nezachovali. Vo fonde Freiseisenovcov uloženom v kremnickom štátnom archíve sú uložené prevažne materiály až z 19. storočia. Zo súpisu sa možno dozvedieť, že svojho času bol v rodinnom archíve aj rodný list Petra Freiseisena vydaný v meste Spithol (Spittal). Sporné je však jeho datovanie, pretože v zozname sa mu pripisuje rok 1575. To je nereálne, pretože v tom čase, ako uvidíme nižšie, bol Petrov syn Juraj už dospelým človekom a teda i samotný Peter musel už byť dospelý. Uvedenú nezrovnalosť nie je jednoduché vysvetliť. Pokúsme sa však o to. Pri písaní súpisu mohlo dôjsť k chybe. Hneď za rodným listom Petra Freiseisena je v ňom uvedená listina Krištofa Veinmallera, ktorou dosvedčuje, že Petrov syn Juraj odišiel zo svojej vlasti do Uhorska v roku

1500. Toto datovanie má takisto logickú trhlínu, pretože (ako takisto uvidíme neskôr) Juraj sa narodil určite v roku 1550. Pri zostavovaní súpisu mohlo dôjsť k prehodeniu oboch spomenutých datovaní. Rodný list Petra Freiseisena by tak bol vystavený v roku 1500 a svedecká listina K. Veinmalleru v roku 1575. Tu však narážame na ďalší problém. Z iných písomností totiž vieme, že Juraj Freiseisen odišiel do Uhorska až v roku 1585. Z toho by vyplývalo, že Juraj odišiel do Uhorska už v roku 1575, ale sa za veľmi krátky čas vrátil alebo, že v súpise je ďalšia chyba a uvedená svedecká listina je zase chybné datovaná. Momentálne nie je možné túto diskrepanciu vysvetliť. Faktom však - aj na základe žiadosti Jána Juraja Freiseisena z roku 1715 - zostáva, že Peter Freiseisen sa narodil v Tirolsku, a to zrejme v roku 1500, resp. niekedy okolo tohto roku.

Z dostupných prameňov je známe, že Peter Freiseisen a jeho manželka Alžbeta mali syna Juraja. Ten sa stal zakladateľom kremnickej vetvy rodiny. V spojitosti s touto skutočnosťou sa pristavme ešte pri jednom dokumente. V súpise z roku 1765 sa uvádza svedecká listina o manželskej zmluve medzi Jánom Jurajom Freiseisenom a jeho manželkou datovaná do roku 1598 a spísaná v Salzburgu. Z genealogického hľadiska listina, žiaľ, bližšie nešpecifikuje, kto bol týmto Jánom Jurajom. Isté je, že patril do Freiseisenovskej rodiny a nemal nič spoločné s Kremnicou. Otázny však zostáva jeho príbuzenský pomer k Petrovi a Jurajovi Freiseisenovi. Vzhľadom na uvedené datovanie (1598) by to mohol byť Jurajov mladší brat, jeho bratranec alebo dokonca synovec.

Juraj Freiseisen – zakladateľ kremnickej vetvy rodu

Juraj Freiseisen žil pôvodne v Raurise neďaleko Salzburgu, no neskôr odišiel do Kremnice, čím sa stal tvorcom kremnickej vetvy rodiny. Rodičmi Juraja boli, ako sme videli, Peter Freiseisen a Alžbeta Stoltzová. Podľa Andreasa Pittnera, ktorý pri písaní už citovaného článku z roku 1992 využil dnes už neexistujúci originál genealógie rodiny Freiseisenovcov, bola Alžbeta dcérou Michala Stolza z Radentheinu pri Millstatte, ktorý pôsobil ako správca baní a vyberač daní v Raurise.⁸ Kedy sa manželom narodil syn Juraj? To vieme určiť iba nepriamo. Keďže zomrel v októbri roku 1603 vo veku 63 rokov, dá sa predpokladať, že sa narodil niekedy v roku 1550. O jeho detstve, mladosti

a štúdiách nevieme nič. Prvýkrát sa s ním stretávame v roku 1569, kedy bol armálnou privilegiálnou listinou cisára Maximiliána II. povýšený do šľachtického stavu. Jeho prvou manželkou bola podľa rodinnej genealógie Regína Heusselová.⁹ Druhá manželka sa volala Anna Fleischová, ako o tom svedčí písomnosť zo 7. marca 1574. Ide o listinu, ktorou Anna previedla na Juraja celý svoj peňažný majetok uložený v Gaisbachu na ostrove Neiris. Z dokumentu vyplýva, že Juraj Freiseisen v tom čase býval v mestečku Paurich. Anna pravdepodobne čoskoro po vydaní listiny zomrela. Jej testament, ktorým opätovne odkázala celý svoj majetok manželovi, nesie podľa súpisu rodinných dokumentov z roku 1765 datovanie 4. apríl 1579. Deň a mesiac by mohli sedieť, rok však podľa všetkého nie je správny, pretože v roku 1575 mal už Juraj tretiu manželku, a to Sofiu Neuschlovú. Radca banského súdu a banský majster salzburského arcibiskupa Lukáš Raitter dosvedčil listinou z 30. mája 1575, že Sofia na manžela Juraja Freiseisena previedla celý svoj hnutelný a nehnuteľný majetok.¹⁰ Annin testament teda musel vzniknúť ešte pred uvedeným dátumom, pravdepodobne v apríli roku 1574 alebo 1575.

Kariéra Juraja Freiseisena bola spätá s baníctvom. Bohaté skúsenosti z tejto oblasti získal ešte v rakúskych krajinách, kde sa napokon v Raurise stal správcom baní (Fodinarum Curator et Exactor). Ďalší kariérny postup zaviedol Juraja Freiseisena do Kremnice. Je otázne, či do Uhorska plánoval odísť v roku 1585 alebo ešte skôr. Podľa vyššie spomenutej listiny Krištofa Veinmalleru spísanej v mestách Vintschburg a Rampsseideu odišiel Juraj z Korutánska do Uhorska niekedy v roku 1575. Datovanie tejto písomnosti je však sporné. Nepochybné je, že Juraj dostal miesto v kremnickej banskej správe vo februári roku 1585. 13. dňa uvedeného mesiaca vydal cisár Rudolf II. dekrét, ktorým ustanovil Juraja Freiseisena za banského správcu v Kremnici (v súpise z roku 1765 sa nie celkom správne uvádza, že bol menovaný za správcu kremnickej mincovne). Pred odchodom z vlasti si Juraj musel vysporiadať všetky finančné záväzky. Dokazuje to písomnosť z 8. augusta 1585. Tá potvrdila, že Juraj Freiseisen zaplatil svojim služobníkom (servitiis) v Gaisbachu sumu 900 zlatých. V ten istý deň a rok je datovaná (takisto v Gaisbachu) aj listina radcu banského súdu a lesného majstra salzburského arcibiskupa Jozefa Neuschla, ktorou dosvedčil, že účtovník baní v Salzburgu Juraj Freiseisen bol

uvolnený zo svojho pracovného miesta. Vyzerá teda tak, že Juraj Freiseisen pred svojím odchodom do Uhorska naposledy pracoval v salzburgských banských prevádzkach, medzi ktoré patrili i bane v Raurise, ako účtovník. Medzi dokumentmi zaevidovanými do rodinného Freiseisenovského archívu v roku 1765 je aj rozhodnutie o ročnej mzde Juraja Freiseisena vo výške 200 zlatých. Písomnosť však nie je datovaná, preto nevieme, ku ktorému Jurajovmu pracovnému miestu sa vzťahuje.¹¹ Do Kremnice odišiel Juraj niekedy v roku 1585¹² (po 8. auguste) alebo v roku 1586 (tak sa to aspoň uvádza v už uvedenej žiadosti Jána Juraja Freiseisena z roku 1715). Podľa Andreasa Pittnera sa dostal Juraj Freiseisen do Kremnice cez Jáchymov, čo v súčasnosti nemôžeme dokázať ani vyvrátiť, pretože originál rodinnej genealógie Freiseisenovcov nemáme už k dispozícii.¹³

V Kremnici bol Juraj Freiseisen menovaný vysokým banským úradníkom. Podľa rodinnej genealógie dosiahol hodnosť správcu banskej komory (Cameræ Montanæ Præfectus). Okrem toho sa pokúšal uplatniť aj v mestskej samospráve. V roku 1595 bol prijatý do vnútornej mestskej rady. V nasledujúcom roku sa však tohto miesta musel ako vrchný kráľovský úradník vzdať, a to na príkaz samotného panovníka tlmočený mu kráľovským komisárom von Rappach.

¹⁴ Juraj Freiseisen bol kremnickým mešťanom so všetkými právami z toho vyplývajúcimi. Medzi ne patrilo i právo nadobúdať na území mesta majetok. Andreas Pittner vo svojej štúdii uvádza, že Juraj kúpil v meste v roku 1587 dom, a to od Leonharda Weigla za 250 zlatých.¹⁵

Juraj Freiseisen zomrel v Kremnici v roku 1603. Pochovali ho v kostole sv. Kataríny na Mestskom hrade, keďže tam sa nachádza jeho epitaf. Vyhotovený bol z červeného mramoru a sú na ňom pozlátené písmená a výzdoba.¹⁶ Nápis je v hornej časti, dole je kartuša s rodovým erbom. Ten tvorí štít s doprava otočeným levom (stojí na pažiti a v labách drží tyč), prilba s rohmi, koruna, prikrývadlá

a klenot. Vedľa kartuše je rastlinný ornament. Text na epitafe má v preklade z nemčiny nasledujúce znenie:

Tu leží pochovaný bývalý urodzený a slávny pán Juraj (Georg) Freiseisen, rímskeho cisárskeho i uhorského a českého kráľovského majestátu niekdajší vrchný úradník a správca erárneho banského podniku (Goldkunsthdlgung) pri tunajšej komore v Kremnici, ktorý zosnul v Bohu blažený 11. októbra roku 1603 vo veku 63 rokov, nech ho všemohúci Boh v posledný deň radostným zmŕtvychvstaním obdarí. Nápis označuje Juraja Freiseisena za vrchného kráľovského úradníka a správcu erárneho banského podniku pri kremnickej komore. (Rom: Khay: ...mitoberambtman vnd Goldkunsthdlgungß verwalthter bey alhiesiger Cammer Cremnitz).

Od druhej polovice 16. storočia riadili stredoslovenské bane komorskí grófi sídliači v Banskej Štiavnici, ktorí podliehali priamo pod Dvorskú komoru vo Viedni. V Kremnici sa od tohto času stretávame s tzv. podkomorskými grófmi, ktorí mali na starosti dohľad nad kremnickými banskými závodmi.¹⁷ Najsilnejším z nich sa v tejto dobe stal štátny podnik zvaný Goldkunsthdlgung, no a práve na jeho čele ako správca stál Juraj Freiseisen. To nie je celkom v súlade

s údajom uvedeným v rodinnej genealógii, kde sa Juraj označuje ako správca celej banskej komory, teda podkomorský gróf.

K Jurajovi Freiseisenovi sa okrem zmieneného epitafu viaže ešte jedna veľmi zaujímavá hmotná pamiatka. Ide o jeho maľovaný posmrtný portrét, ktorý je uložený v zbierkach Ústredného banského múzea v Šoproni.¹⁸ J. Freiseisen je na ňom zobrazený v ležiacej polohe v čiernom odevu s bielymi manžetami a okružím okolo krku. Vďaka maľbe vieme, že mal fúzy, dlhú prešedivenú bradu, orlí nos a vysoké čelo ukončené krátko zastrihnutými tmavými vlasmi. Na obraze je okrem podobizne rodinný erb a textová biografica. Z nej sa dozvedáme, že Juraj Freiseisen zomrel 11. októbra roku 1603

Posmrtná podobizňa Juraja Freiseisena (Banské múzeum v Šoproni)

medzi štvrtou a piatou hodinou večernou vo veku 63 rokov. Nápís potvrdzuje, že bol správcom banského podniku Goldkunsthdlgung.

Synovia Juraja Freiseisena – – Krištof Krištián I. a Virgil

Juraj Freiseisen mal tri manželky. V rodinnej genealógii, ktorá sleduje (prevažne) mužských potomkov rodu, sa uvádza, že Juraj mal dvoch synov s Annou Fleischovou. To však vyššie citované údaje nepotvrdzujú. V čase narodenia chlapcov (roky 1583 a 1585) bola totiž Jurajovou manželkou už Sofia Neuschlová. O tom, že v dobe narodenia oboch detí Anna nežila, svedčí aj Annin testament zo 70. rokov 16. storočia (1575/1579). Musíme teda momentálne prijať predpoklad, že obaja synovia vzišli s manželstva Juraja a Sofie. Mladším z nich bol Virgil narodený 20. septembra 1585. Nie je jasné, či sa narodil ešte v Raurise alebo už v Kremnici, kam rodina v priebehu roku 1585/1586 presídlila. O Virgilovom živote vieme toho veľmi málo. Podľa Freiseisenovskej genealógie mu bolo v roku 1608 za jeho vojenské služby potvrdené šľachtictvo. Ten istý prameň neuvádza Virgilovu manželku ani deti. Zrejme sa teda nikdy neoženil.¹⁹ Že bol Virgil cisárskym vojakom, dokladajú aj dve listiny zo súpisu dokumentov rodiny Freiseisen z roku 1765. Obe sú datované 8. septembrom 1608, jedna bola vydaná v Schvedte, druhá v Edli. Obidvoma dosvedčuje Juraj Schichert, cisársko-kráľovský kapitán v Norimbergu, že bol Virgil Freiseisen prepustený z vojenského stavu.²⁰

Prvorodeným synom Juraja Freiseisena bol Krištof Krištián (I.), ktorý sa narodil 1. mája roku 1583, teda zrejme ešte v Raurise. V roku 1609 obdržal od kráľa Mateja II. novú armálnu listinu, ktorou mu bolo potvrdené uhorské šľachtictvo. Čo sa týka jeho profesionálnej kariéry, najprv zastával post decimátora (Decimator) – výbercu desiatkov v oblasti banksobystrických bankských prevádzok, neskôr od roku 1614 post správcu kremnickej banskej komory (Cameræ Præfectus). V tomže roku bol Krištof Krištián I. zároveň zvolený do vonkajšej mestskej rady (volenej obce) v Kremnici. V roku 1629 je doložený ako rečník (Orator) stojaci na čele volenej obce.²¹

To, že bol kontinuálne vo volenej obci, dokazuje údaj z roku 1628.²² To, čo sa ešte nepodarilo Jurajovi Freiseisenovi, teda plne sa presadiť v mestskej administratíve, dokázal už jeho syn Krištof Krištián (I.).

Syn Krištofa Krištiána I. Krištof Krištián II. a jeho potomkovia

Krištof Krištián (I.) Freiseisen sa oženil so Zuzanou Dankusovou, s ktorou mal dvoch synov. Najprv si popíšme rodinnú vetvu po staršom z nich Krištofovi Krištiánovi II. Vďaka rodinnej genealógii o ňom vieme, že bol najprv správcom banskej spoločnosti štólne Prenner (Fodinæ Prennerstollnensis Prefectus) v Banskej Štiavnici. Od roku 1642 bol členom volenej obce (vonkajšej mestskej rady) v Kremnici, v roku 1647 bol zvolený do vnútornej mestskej rady a roku 1650 za richtára.²³ Richtársky post zastával aj v nasledujúcich dvoch rokoch, teda v rokoch 1651 a 1652.²⁴ Krištof Krištián (II.) Freiseisen sa tak stal prvým členom Freiseisenovskej rodiny, ktorý sa dostal na čelo mestskej samosprávy. V roku 1649 mu ako radnému pánovi (senátorovi) bola zverená úloha riešiť spolu s podnotárom Jánom Matiaschenom kauzu predaja domu Michala Wengera na námestí v Kremnici františkánom, ktorí sa v rámci rekatolizácie chceli usadiť v meste. Z uvedeného teda vyplýva, že Freiseisenovci boli v tom čase evanjelického vierovyznania.²⁵ Krištof Krištián II. vlastnil v Kremnici viacero nehnuteľností. V roku 1636 kúpil od hlavného farára a seniora 7 bankských miest Michala Nanticoriho na kremnickom námestí dom so záhradou za 1300 zlatých – ide o objekt na dnešnom Štefánikovom námestí číslo 18/10. Z kúpnopredajnej zmluvy sa okrem iného dozvedáme, že Krištof Krištián II. bol v tom čase v Kremnici správcom erárneho banského závodu Goldkunsthdlgung.²⁶ O 5 rokov neskôr, teda v roku 1641, kúpil v meste na námestí od Jána Augustína Ehrreutera iný dom (Štefánikovo námestie 21/16).²⁷ Krištof Krištián II. Freiseisen zomrel v roku 1657 v hodnosti senátora mestskej rady.²⁸ Jeho manželka sa volala Anna Alžbeta (rodená Dietrichová) a spolu mali 3 synov - Krištofa Krištiána III., Vrgila a Ferdinanda.

Krištof Krištián III. sa narodil 20. októbra 1634. Ako 22-ročný (v prameni sa označuje ako „mladý“ človek) bol v Kremnici 4. októbra 1656 zvolený za mestského registrátora - archivára s platom 100 zlatých ročne. Úradnú prísahu zložil 7. februára 1657. Zrejme z obdobia jeho činnosti na poste archivára pochádza inventár privilégií mesta a iných písomností začínajúcich rokom 1254. Keďže sa vyznal v mestskom archíve, bol v roku 1677 poverený nájsť v ňom spolu s mestským notárom listinu pokonania sa s čepčianskymi

zemepánmi.²⁹ V roku 1665 sa stal Krištof Kristián III. členom vonkajšej mestskej rady, o rok neskôr členom vnútornej mestskej rady, v ktorej potom nepretržite zasadal od roku 1669 až do roku 1709, kedy zomrel.³⁰ Viackrát zastával úrad richtára, a to v rokoch 1669, 1670, 1683, 1688, 1689 a 1691.³¹ V roku 1688 bol nútený vzdať sa tohto postu, keďže nebol potvrdený vo funkcii vrchnosťou v komorskom dome.³² Podľa rodinnej genealógie sa jeho manželka volala Zuzana. Prameň z roku 1662 však hovorí o jeho žene Eve. Krištof Kristián III. bol teda zrejme ženatý dvakrát. V Kremnici vlastnil dom ležiaci na námestí a majúci dnes číslo 32/38. V roku 1662 sa dedičia Jána Mattiascha dohodli, že tento dom pripadne Krištofovi Kristiánovi (III.) Freiseisenovi a jeho manželke Eve, rodenej Mattiaschovej. Krištof Kristián obýval dom určite ešte i v roku 1667.³³

Kedy sa narodil brat Krištofa Kristiána III. Virgil, nie je známe. V mestkej samospráve dosiahol hodnosť rečníka volenej obce. Zastával ju od roku 1692, v roku 1699 sa stal vo volenej obci prvým rečníkom. V roku 1712 je doložený ako pokladník vojenskej pokladnice (Cassæ Bellicæ Perceptor) a správca (Præaefectus) Rothovskej banskej spoločnosti.³⁴ Zdá sa, že Virgil pôsobil v Kremnici aj ako rektor latinskej školy. V roku 1699 sa totiž v spojitosti s oslavami uzavretia karlovičského mieru v prameni uvádza, že po procesii spojenej so strelbou z kanónov a mažiarov sa má u prvého rektora Virgila Freiseisena podávať pre členov mestskej rady obed.³⁵ Kremnické matričné záznamy hovoria o tom, že Virgil mal dve manželky. Prvou bola Anna Margaréta, dcéra Jána Pinera a jeho manželky Evy, s ktorou sa zosobášil vo februári 1675. Po jej smrti sa oženil 17. februára 1680 s Annou Alžbetou, dcérou - v tom čase už nežijúceho - Pavla Sartoria a jeho ženy Anny.³⁶

Druhý brat Krištofa Kristiána III. sa volal Ferdinand. Ani jeho dátum narodenia nie je známy. Podľa rodinnej genealógie zastával v roku 1701 v meste post rečníka volenej obce a v roku 1709 bol zvolený do vnútornej mestskej rady. Zomrel 21. decembra 1714.³⁷ Iný prameň hovorí o tom, že v roku 1692 bol ustanovený za metského registrátora.³⁸ Ferdinand Freiseisen aktívne pôsobil v mestských službách. V roku 1703 bol spolu s Pavlom Ertlom vyslaný do Zvolena, aby tam u zvolenského župana baróna Schmidegga (pochádzajúceho mimochodom z Kremnice) zabezpečili zlaté pero pre hlavného veliteľa rákociovských vojsk grófa Mikuláša Bercsényiho.³⁹ V roku 1709 mal spolu so

Samuelom Rothom von Rothenfels zabezpečiť od evanjelickej cirkevnej obce kľúče od kostolov sv. Kataríny a sv. Alžbety, ktoré mali byť odovzdané zvláštnym vyslaným komisárom, a tak vrátené katolíkom.⁴⁰ Ferdinand Freiseisen bol ženatý. Vďaka rodinnej genealógii vieme, že sa jeho žena volala Mária Alžbeta.

Všetci traja bratia, Krištof Kristián III., Virgil i Ferdinand, mali mužských potomkov. Prvý z nich mal dvoch synov - Jána Godfrieda, ktorý sa narodil 28. septembra 1669 a zomrel veľmi mladý počas štúdií na univerzite v Jene a Krištofa Kristiána IV., narodeného 11. januára 1673, ktorý je doložený v roku 1710 ako člen kremnickej volenej obce, v roku 1720 ako pokladník vojenskej pokladnice a medzi rokmi 1733 až 1744 ako senátor vnútornej mestskej rady; zomrel v roku 1744. Virgil mal takisto dvoch synov. Ján Virgil bol najprv farárom (V. D. Minister) v Kremnických Baniach a od roku 1721 farárom v Ľubici na Spiši. Tomáš Leopold pôsobil ako správca hofenských baní (Præfectus Fodinæ Hoffensis) v Banskej Štiavnici. Ferdinand mal na rozdiel od svojich bratov iba jedného syna, a to Jána Godfrieda narodeného 9. augusta 1691. Ten bol právnikom (Ord-Fiscalis) Zvolenskej stolice a Zvolenského hradného panstva a v obci Hájniky (dnes súčasť Sliachu) vlastnil kúriu. Zomrel 24. júla 1759.⁴¹

Syn Krištofa Kristiána I. Žigmund a jeho potomkovia

V poslednej časti príspevku si predstavíme mladšieho z dvoch synov Krištofa Kristiána I. (* 1583) a jeho manželky Zuzany Dankusovej, teda Žigmunda a jeho potomkov. Kedy sa Žigmund narodil, nie je zrejmé. Vieme o ňom len to, že v roku 1651 bol spolu so svojím bratom Krištofom Kristiánom II. a jeho synmi (Krištofom Kristiánom III., Virgilom, Ferdinandom, Jánom a Jurajom) prijatý medzi šľachticov Turčianskej stolice.⁴² Zomrel v roku 1654.⁴³ Mal dvoch synov. Žigmund II. sa narodil v roku 1651 a v roku 1710 dosiahol hodnosť kráľovského hlavného lučbára v kremnickej mincovni. Jeho manželka sa volala Mária Magdaléna. Zomrel v roku 1720.⁴⁴ Počas života vlastnil na kremnickom námestí dva domy. V roku 1672 kúpil tzv. schvenglerovský dom (na jeho mieste dnes stojí novší dom z 50. rokov 20. storočia majúci číslo 12/23), ktorý ešte v tom istom roku predali jeho dedičia Jeremiášovi Messerschmidtovi.⁴⁵ Vyjadrenie „dedičia“

spochybňuje niektoré uvedené genealogické dáta. Buď sa týmto výrazom myslia prosto deti Žigmunda II. Freiseisena (ktorý zomrel až v roku 1720) alebo ide v prípade kúpy schvenglerovského domu ešte o jeho otca Žigmunda I., ktorý by však v takom prípade nemohol zomrieť v roku 1654, ako to je zachytené v rodinnej Freisesenovskej genealógii. Bez tieňa pochyb je kúpa, ktorú Žigmund II. Freiseisen zrealizoval v roku 1691, keď kúpil od Vlka Rendla za 1100 zlatých dom v hornej časti námestia (Štefánikovo námestie 1/1 – mestská radnica). Navyše sa z prameňa dozvedáme, že Žigmund II. bol v tom roku členom meštianskeho výboru a profesiou bol minciarskym skúšačom.⁴⁶

Druhým synom Žigmunda I. bol Ján Juraj, ktorý sa podľa rodinnej genealógie narodil v roku 1651, teda v tom istom roku ako jeho brat Žigmund II. Ak sa jeden z nich narodil úplne na začiatku a druhý až na konci uvedeného kalendárneho roku, nebolo by nelogické a biolgicky nemožné, aby obaja mali pri dáte narodenia ten istý letopočet. Ján Juraj bol pokladníkom (perceptorom) pri kremnickej kráľovskej komore. V roku 1715 sa stal cisárskym radcom. Zomrel 27. februára 1716.⁴⁷ Presadil sa aj v mestskej samospráve, v roku 1686 je doložený ako člen volenej obce.⁴⁸ Momentálne vieme o jeho dvoch manželkách. V rodinnej genealógii sa uvádza Mária Magdaléna Rinková, dobová matrika zas zachytáva Máriu Ľudmilu, dcéru bojnického prefekta Michala Vollmuta a jeho ženy Kataríny, s ktorou sa Ján Juraj oženil 7. júna 1676.⁴⁹ V Kremnici vlastnil dom v juhozápadnom nároží námestia (dnes na tom mieste stojí dom číslo 12/23), v roku 1674 ho kúpil od Jána Schvenglera za 1200 zlatých (v prameni sa uvádza ako Juraj Freiseisen).⁵⁰ Život mešťanov v danej dobe však

nemal súvis iba s prácou a nadobúdaním osobného majetku, mal takisto náboženský rozmer. Podľa inventára kremnickeho farskeho kostola Panny Márie z roku 1717 darovali kostolu dva väčšie strieborné svietniky spolu komorskí pokladníci Ján Juraj Freiseisen a Jozef Sauerwein a vardajn Martin Jozef Mayerl. Prví dvaja z nich už v tom čase nežili, čo je v súlade s uvedeným údajom, že Ján Juraj Freiseisen zomrel v roku 1716.⁵¹

Obaja bratia, Žigmund II. a Ján Juraj Freiseisenovci, zanechali mužských potomkov. Žigmund II. mal štyroch synov. Jána Juraja, ktorý bol hlavným lúčbarom kremnickej mincovne a v roku 1713 inšpektorom majetkov mesta Kremnica v Turci, a ktorého manželka sa volala Eufrozína. Ďalej Žigmunda III., ktorý odišiel v roku 1734 do Sedmohradska. Ferdinanda Colonella, ktorého manželkou bola Kristína Huszárová z Regöczu, dcéra Imricha Huszára a grófký Marie Nyárieovej. A napokon Františka Michala, narodeného 29. septembra 1690, ktorý bol kráľovským lúčbarom a až do roku 1762 senátorom Kremnice, a ktorého manželka sa volala Mária Anna.⁵² František Michal bol pokrstený 29. novembra 1690, pričom jeho

krstnými rodičmi boli Jakub Nestlbacher a Dorota Schretterová. Ako rodičia dieťaťa sa spomínajú Žigmund (II.) Freiseisen a jeho manželka Alžbeta.⁵³ To znamená, že Žigmund mal dve manželky – v rodinnej genealógii zmienenu Máriu Magdalénu a Alžbetu.

Brat Žigmunda II. Ján Juraj Freiseisen mal troch – v rodinnej genealógii uvádzaných – synov. František Anton sa narodil 21. januára 1693 a bol správcom (Curator) kráľovských baní v Kremnici. Ján Benedikt uzrel svetlo sveta 16. marca 1697, bol bankským majstrom v Sedmohradsku a v roku 1723 sa oženil s Alžbetou Fremdlovou. No a Karol Jozef

Epitaj Juraja Freiseisena - zakladateľa kremnickej vetvy rodu v Kostole sv. Kataríny v Kremnici (1603)

sa narodil 12. apríla 1706 a bol rečníkom volenej obce v Kremnici.⁵⁴ Ako otec Karola Jozefa sa uvádza v matrike Ján Juraj Freiseisen a ako matka Mária Magdaléna. Na základe tejto informácie je možné konštatovať, že z dvoch Jánových Jurajových manželiek bola prvou vyššie zmienená Mária Ludmila, s ktorou sa zosobášil v roku 1676 a až druhou manželkou Mária Magdaléna Rinková. Krstnými rodičmi malého Karola Jozefa boli farár Adam Samariai a Anna Dorota Sauerveinová. Dobový matričný zápis odhaľuje ešte jedného - štvrtého - syna Jána Juraja Freiseisena, ktorý sa volal Juraj Andrej. Ten bol pokrstený františkánom pátrom Michalom 22. apríla 1689 v Kostole sv. Kataríny v Kremnici. Matkou dieťaťa bola Mária Magdaléna, krstnými rodičmi pán Schretter a Anna Eufrozína Mayrová.⁵⁵ Tento chlapec však pravdepodobne zomrel ešte v detskom veku, keďže nie je uvedený v genealógii rodiny Freiseisen.

Ako sme v texte videli, dejiny kremnickej rodiny Freiseisenovcov sú bohaté a rozmanité. Siahajú až k najstaršiemu známemu predkovi Petrovi, ktorý sa narodil pravdepodobne v roku 1500. Rod sa usadil v Kremnici v roku 1585, kedy sem prišiel Petrov syn Juraj. Rodina sa v Kremnici postupne rozvetvila a jej členovia zastávali v meste vysoké posty v štátnej i mestskej administratíve. V príspevku sme si priblížili osudy Freiseisenovcov v staršom období, teda v 16. a 17. storočí, pričom sme sa mierne prehupli aj do storočia osemnásteho. V budúcnosti sa bližšie pozrieme aj na novšie dejiny rodu a spomedzujeme vám ich na stránkach časopisu.

Poznámky:

- 1) ZUBÁČKA, Ida – ZEMENE, Marián: Kapitoly z pomocných vied historických. Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave 1993, s. 101.
- 2) SIEBMACHER, J.: Die Wappen des Adels in Ungarn - J. SIEBMACHER'S grosses und allgemeines WAPPENBUCH, Band 33. Neustadt an der Aisch, Bauer & Raspe, Inhaber Gerhard Gessner 1982, s. 179.
- 3) NAGY, Iván: Magyarországi családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal. I-XII. Pest 1857-1868.
- 4) NBS Múzeum mincí a medailí Kremnica (ďalej Múzeum Kremnica), fond Pozostalosť Bedricha Gayera – časť C. História cechov, Magistrátu Kremnica a história mesta, Preklady nedatované (ďalej fond B. Gayer) - Genealogické listy rodiny Freiseisen 1575 – 1854 (ďalej Genealógia rodiny

Freiseisen).

- 5) PITTNER, Andreas: Kremnickí novomešťania (neocives) zo zahraničia. In: Kremnica – zborník prednášok z medzinárodného sympózia. Martin, Gradus 1992, s. 123, 124.
- 6) Súkromný archív MUDr. Jána Luczyho z Košíc – materiály k dejinám rodiny Freiseisen z Kremnice zozbierané Bedrichom Gayerom (ďalej Súkromný archív Košice), Žiadosť Jána Juraja Freiseisena na Dvorskú komoru o udelenie titulu dvorský radca z roku 1715 (ďalej Žiadosť 1715).
- 7) Štátny archív Banská Bystrica, pobočka Kremnica (ďalej Archív Kremnica), fond Archív rodiny Freyseisen, Súpis písomností rodiny Freiseisen nachádzajúcich sa v úschove Krištofa Kristiána Freyseisena z roku 1765 (ďalej Súpis 1765).
- 8) PITTNER, Andreas: c. d., s. 123, 124.
- 9) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen.
- 10) Archív Kremnica, fond Archív rodiny Freyseisen, Súpis 1765.
- 11) Tamže.
- 12) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen.
- 13) PITTNER, Andreas: c. d., s. 123, 124.
- 14) Súkromný archív Košice, Výpisy z protokolov týkajúcich sa volieb do vnútornej a vonkajšej mestskej rady (ďalej Volebné protokoly).
- 15) PITTNER, Andreas: c. d., s. 123, 124.
- 16) KIANIČKA, Daniel: Epitafy na kostole sv. Kataríny v Kremnici. Kremnický letopis 2/2006, s. 10 a 11.
- 17) MATUNÁK, Michal: Z dejín slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica 1928, s. 142 a 143.
- 18) Renesancia, dejiny slovenského výtvarného umenia – katalóg výstavy. Bratislava, Slovenská národná galéria 2010, s. 102.
- 19) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen.
- 20) Archív Kremnica, fond Archív rodiny Freyseisen, Súpis 1765.
- 21) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen.
- 22) Súkromný archív Košice, Volebné protokoly.
- 23) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen.
- 24) MATUNÁK, Michal: c. d., s. 147.
- 25) KIANIČKA, Daniel: Príspevok ku dejinám františkánov v Kremnici. Spravodaj Banského výskumu v Prievidzi 4 – 5/2000, s. 279 – 282.

26) LEHOTSKÁ, Daniela: Topografia mesta Kremnice v 16. a 17. polovici 17. storočia. Diplomová práca. Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave – Katedra československých dejín a archívniectva 1974/1975, s. 57.

27) Tamže, s. 56.

28) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen.

29) LAMOŠ, Teodor: Archív mesta Kremnice – sprievodca po fondoch a zbierkach. Bratislava, Slovenská archívna správa Povereníctva vnútra 1957, s. 13.

30) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen. Podľa iného prameňa sa stal Krištof Kristián III. členom vnútornej mestskej rady už v roku 1665. Súkromný archív Košice, Volebné protokoly.

31) MATUNÁK, Michal: c. d., s. 147.

32) Súkromný archív Košice, Volebné protokoly.

33) LEHOTSKÁ, Daniela: c. d., s. 45.

34) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen; Súkromný archív Košice, Volebné protokoly.

35) Archív Kremnica, fond Pozostalosť Michala Matunáka (ďalej fond M. Matunák), Cirkevné dejiny mesta Kremnice z roku 1932 (ďalej Cirkevné dejiny), s. 231.

36) Štátny archív Banská Bystrica, fond matrík, Matrika sobášených, pokrstených a zosnulých pri kostole sv. Kataríny v Kremnici 1674 – 1721 (ďalej Matrika Kremnica 1674 - 1721), s. 9 a 29.

37) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen.

38) MATUNÁK, Michal: c. d., s. 160.

39) Tamže, s. 428.

40) Archív Kremnica, fond M. Matunák, Cirkevné dejiny, s. 236.

41) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen.

42) Archív Kremnica, fond Archív rodiny Freyseisen, Súpis 1765.

43) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen.

44) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen. V roku 1692 sa ako členovia kremnickej volenej obce uvádzajú Žigmund, Ján Juraj a Ferdinand Freiseisenovci. Prví dvaja boli bratmi, tretí ich bratrancom. Súkromný archív Košice, Volebné protokoly.

45) LEHOTSKÁ, Daniela: c. d., s. 42.

46) MATUNÁK, Michal: c. d., s. 196.

47) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen.

48) Súkromný archív Košice, Volebné protokoly.

49) Štátny archív Banská Bystrica, fond matrík, Matrika Kremnica 1674 – 1721, s. 12.

50) LEHOTSKÁ, Daniela: c. d., s. 42.

51) Archív Kremnica, fond M. Matunák, Cirkevné dejiny, s. 244.

52) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen.

53) Štátny archív Banská Bystrica, fond matrík, Matrika Kremnica 1674 – 1721, s. 98.

54) Múzeum Kremnica, fond B. Gayer, Genealógia rodiny Freiseisen.

55) Štátny archív Banská Bystrica, fond matrík, Matrika Kremnica 1674 – 1721, s. 88.

Kostol sv. Jána Krstiteľa v Kremnických Baniach

Kostol sv. Jána Krstiteľa v Kremnických Baniach

Milan Rybársky

V horskom sedle nad obcou Kremnické Bane, cca 1 km od jej severovýchodného okraja, sa vypína osamelé ako solitér kostol sv. Jána Krstiteľa. Nachádza sa v katastrálnom území spomínanej obce. Kostol sa dodnes zachoval ako trojlodňová halová stavba s axiálnou vežou vysokou 32,64 m. História jeho vzniku je spojená s baníckou činnosťou v tejto lokalite.

Pravdepodobne v 12. alebo 13. storočí prišli do tohto regiónu Nemci, ktorých sem priťahovala možnosť dobývania zlato-striebornej rudy. Na Slovensku jednu z troch enkláv nemeckého osídlenia tvorilo okolie Kremnice a Turca, tzv. Hauerland. Sem

patrila aj pôvodná banícka obec s dobovým názvom Villa Johannis (Jánová Ves - súčasť názvu tejto lokality je Staré Piargy), o ktorej prvá doložená písomná správa je z r. 1361. Jej obyvateľmi boli prevažne prisťahovaní nemeckí baníci. Usadili sa v blízkosti banských diel a vodného zdroja. Dnes sú viditeľné už len základy domov obce, ktorá bola predchodcom dnešných Kremnických Baní (Piargov). Pôvodná obec spolu s ďalšími baníckymi obcami Kunešov (Kuneschhau), Dolný Turček (Unter Turz), Horný Turček (Ober Turz) a Krahule (Blaufuss) mali v čase svojho vzniku pomerne malý počet obyvateľov. Nemali teda možnosť

postaviť si v každej obci kostol. Z tohoto dôvodu, pravdepodobne i s podporou mesta Kremnica, postavili si spoločne pôvodne drevený kostolík, ktorý po zásahu bleskom zhorel. Bol umiestnený tak, že z každej obce bola k nemu približne rovnaká vzdialenosť.

Na rozhraní 12. a 13. storočia alebo podľa kanonickej vizitácie z 5. mája 1778 „Sanctuarium jam Anno 1200 Exstiterit“ priamo v roku 1200 postavili románsku kaplnku zasvätenú Narodeniu sv. Jána Krstiteľa. Pôvodne bola postavená ako centrálna stavba s valcovým plášťom, s interiérom členeným dovnútra vystupujúcimi piliermi spôsobom, ktorému je najviac podobná rotunda v Horjanoch. Podľa kruhového pôdorysu je to popri karneri v kremnickom hradnom areáli druhá románska stavba v tejto oblasti. Podnetom pre voľbu miesta stavby mohla byť exponovaná poloha nad horským priesmykom uprostred siete baníckych osád a azda tiež, že na tomto mieste bol vtedy výdatný prameň vody.

Postupom času sa počet obyvateľov v obciach zvyšoval a kaplnka už kapacitne nepostačovala. V druhej polovici 15. storočia bola kaplnka prestavaná v gotickom slohu na kostol, otvorením západnej steny kaplnky a s pristavením lode kostola, s unikátnym riešením dvoch chórov nad sebou. Kostol slúžil po celé stáročia ako farský kostol. Dochádzanie do kostola, hlavne v zimných mesiacoch, keď napadal sneh, bolo náročné. Preto, keď sa počet obyvateľov v obciach rozrástol, začali si postupne stavať vlastné kostoly. Prvá sa osamostatnila obec Kunešov, kde v roku 1619 vznikla samostatná farnosť s farským kostolom sv. Michala Archanjela.

Pôvodná samostatná stavba kaplnky - rotundy postavenej z kameňa bola kruhového pôdorysu. Podľa vnútorného členenia interiéru s polygonálnymi piliermi sa zaraďuje do skupiny rotúnd s vpísaným vnútorným členením. Vnútorné členenie kruhového interiéru rotúnd malo liturgický význam a v rotunde v Kremnických Baniach aj technický, keďže pôvodné ploché zastropenie bolo na tú dobu nad výnimočne veľkou plochou medzi obvodovými múrmi vzdialenými od seba až 9,7 metra. Predpokladáme, že rotunda mala z vnútornej strany pôvodne šesť polygonálne skosenie vnútorných pilierov. Dva boli na západ od triumfálneho oblúka odstránené pri dostavbe lode kostola, a tak je typologicky najbližšia k rotundám so šiestimi vnútornými konchami v Kiszombore, Karcsi v Maďarsku a najmä v Horjanoch

v Zakarpatskej Ukrajine, ku ktorým tiež analogickým spôsobom dodatočne pristavali aj obdĺžnikovú loď. Podľa výrazne neskoro románskeho charakteru stavby možno predpokladať, že mohla vzniknúť i v predkolonizačnom osídlení. Tiež situovanie tejto solitérnej stavby približne uprostred piatich okolitých obcí zdôrazňuje jeho ranostredoveký pôvod.

Predpokladá sa, že kostol pôvodne nemal funkciu farského kostola, ale votívnu alebo misijnopútnickú. Je pravdepodobné, že od začiatku pri kostole stálo obydlie správcu kostola, prípadne iné obytné priestory.

Románska kaplnka kruhového pôdorysu bola v druhej polovici 15. storočia prestavaná v gotickom slohu. K tejto pôvodnej staršej centrálnej samostatnej stavbe bola pristavaná dosadajúca trojlodňová halová stavba kostola, takže z kaplnky vzniklo presbytérium kostola, riešené v podobe trojštvrťinovej kruhovej apsidy. Tým vzniklo presbytérium výnimočného tvaru. Odstránením cca jednej štvrtiny obvodového muriva rotundy zo západnej strany vzniklo prepojenie lode kostola s priestorom rotundy.

Presbytérium má cca trojštvrťinové kruhové ukončenie, v neskoréj gotike zaklenuté hviezdicovou klenbou s klinovo vyžľabenými rebrami dosadajúcimi na štyri mohutné pristenné piliere nepravidelného tvaru po vnútornom obvode presbytéria. Vo vrchole klenby je kruhový svorník. Od trojlodia je presbytérium oddelené víťazným lomeným oblúkom s jednoducho skosenými hranami.

V presbytériu je do steny vsadené kamenné ranorenesančné pastofórium (svätostánok) obdĺžnikového tvaru zo začiatku 16. storočia. V roku 1783 bol vybudovaný nový hlavný oltár sv. Jána Krstiteľa ako polychromovaná rokoková drevorezba s barokovým obrazom (olejomalba 250 x 135 cm) s výjavom mladého Jána Krstiteľa a Ježiška, od roku 1910 v neorokokovom ráme (výjav je len vízia maliara, lebo scéna nemá biblický podklad). Po bokoch obrazu sú umiestnené pôvodné rokokové plastiky baníkov v pokľaku na podstavci v životnej veľkosti, v dobovom sviatočnom baníckom oblečení z druhej polovice 18. storočia, ktorí ukazujú na obraz. Pred obrazom stojí predstavaná menza (jednoduchý oltár), tumbového tvaru, vymurovaná z tehál, ktorá prekrýva pôvodnú kamennú menzu, v strede je tabernákulum. Nad ním je sklenená skrinka a v nej malá soška predstavujúca sv. Jána. Na oltári je neskorobarokový

relikviár z druhej polovice 18. storočia - polychromovaná drevorezba, trojuholníková zasklená skrinka s relikviami. Z oboch strán oltára sú drevené svietniky - kandelábre z druhej tretiny 18. storočia, polychromované drevorezby s akantovou ornamentikou so sviečkami. V pravej časti presbytéria je rannobaroková kazateľnica zo začiatku 18. storočia, polychromovaná drevorezba s retardovanými renesančnými prvkami z konca 17. storočia. K tomu patrí poprsnica schodišťa, rečníšte a baldachýn, ktoré sú zdobené mramorovaním. Medzi vyrezávanými stĺpkami na rečníšti niky sú plastiky štyroch evanjelistov a Krista a na baldachýne socha sv. Michala. V pravej časti presbytéria je i kamenná krstiteľnica zo začiatku 16. storočia. Zachovaná je z nej len podnož, kupa chýba (bola na konci komunistického režimu ukradnutá). Súčasťou je i barokový procesiový kríž z polovice 18. storočia, majolikový obradový krčah s nápisom z roku 1549. Zvláštnosťou je skutočnosť, že vybavenie interiéru v presbytériu je modrej farby. V roku 1910 na severnej strane kostol rozšírili o kaplnku - sakristiu, ktorá má valenú klenbu.

Kostol sv. Jána v Kremnických Baniach

Trojloďie kostola je ukončené presbytériom. Trojloďový halový priestor je zaklenutý v strednej časti dvoma poliami krížovej hrebienkovej klenby. Bočné lode dosadajú na dva masívne stredné piliere a dva polopiliere a otvárajú sa do strednej lode oblúkmi. Na ich stene sú zavesené obrázky s výjavmi Krížovej cesty. Podlaha je doštená. Loď kostola je presvetlená veľkými úzkymi oknami. Zvláštnosťou je ojedinelé riešenie umiestnenia dvoch drevených chórov nad sebou, ktoré vyplňajú vo veľkej miere loď kostola. Takéto riešenie bolo zvolené z dôvodu, aby sa do kostola zmestilo viac ľudí. Kapacita kostola je cca 600 miest. Prvý chór zasahuje od vstupu do lode kostola do jej dvoch tretín a je sprístupnený dreveným schodišťom. Nad ním je umiestnený druhý horný chór v strede po dĺžke

rozdelený na dve samostatné časti, sprístupnené dvomi drevenými schodišťami z prvého chóru. Vpredu na prvom chóre je umiestnený organ. Podľa záznamov z roku 1804 na chóre okrem organu s 8 registrami boli aj 2 bubny a 3 trúbky, na ktorých sa hralo pri veľkých sviatkoch.

Loď kostola je sprístupnená z podvežia. Pred požiarom veže kostola v roku 1964 sa dalo na chór vystúpiť i dreveným krytým vonkajším schodišťom umiestneným pri veži zo severnej strany. Po poškodení požiarom už nebolo obnovené a vstupné dvere boli zamurované. V predchádzajúcom období sa do kostola vchádzalo cez cintorín dvomi vstupnými bránami v kamennom múre okolo cintorína. Cez severnú vstupnú bránu vchádzali

obyvatelia Horného a Dolného Turčeka, obyvatelia z ostatných obcí cez juhozápadnú bránu.

Sakristia pristavaná na severnej strane je sprístupnená z presbytéria kamenným sedlovým portálom. Presvetlená je úzkym štrbinovým oknom z východnej strany. Podlaha je kamenná dlažba.

Počas spravovania kostola a farnosti protestantami v rokoch 1529 až 1673 bola zo západnej strany kostola pristavaná k lodi kostola axiálna štvorpodlažná veža. Nápis " 1588 " na kamennej tabuli nad vchodom do veže by mohol byť rokom postavenia veže. Prízemie veže je sprístupnené z exteriéru dvomi polkruhovo ukončenými kamennými portálmi z južnej a severnej strany, ktoré uzatvárajú drevené dvojkrídlové kazetované dvere. Teraz sa používa

vstup len z južnej strany. Horné podlažia veže sú sprístupnené z úrovne spodného chóru. Presvetlená je polkruhovo ukončenými oknami. Nárožie veže je armované veľkými opracovanými kamennými kvádrami

Veža je vysoká 32,64 m. Strecha má kvadratický ihlanovitý tvar, na ňom je umiestnená cibuľová helmica hore zužovaná a na to druhá menšia cibuľová helmica strechy, pokrytá šindlom, ktorá prechádza do gule. Na guli je vysoký dvojramenný kríž. V roku 1614 boli vo veži zavesené dva nové zvony, takže celkove tu boli umiestnené 3 zvony. Prvé dva väčšie boli v roku 1783 v Kremnici pretavené a znovu odliate. Tretí o váhe 1 cent (50 kg) mal nápis: "Slovo Pánovo zostáva na veky 1614". Cez prvú svetovú vojnu boli dva menšie zvony vzaté a pretavené na kanóny. Dňa 12. apríla 1964 blesk zasiahol vežu, ktorá následkom toho vyhorela a zvon pádom na rám múru sa poškodil a pukol. Miestny farár Martin Čabák dal zvon pretaviť a znova odliat'. Zvon posvätil v nedeľu 16. októbra 1969 banskobystrický kapitulný vikár prof. František Haspra a na vežu bol znovu osadený dňa 29. októbra 1969.

V júni 1988 vnikli do kostola vandali, rozbili vitrážové okná a poškodili oltár a organ. V roku 1989 sa začalo s generálnou opravou kostola. V roku 1991 bola nanovo pokrytá plechom strecha veže a obnovený interiér kostola. Dňa 28. 8. 1994, pred sviatkom patróna Jána Krstiteľa, bol kostol slávnostne sídelným banskobystrickým biskupom Mons. Rudolfom Balážom vysvätený. Celá obnova interiéru a exteriéru vrátane pokrytia strechy kostola bola ukončená v roku 1997.

Vonkajšiu architektúru kostola spevňujú oporné piliere z dvoch strán. Loď kostola je zastrešená sedlovou strechou s kužeľovitým ukončením nad presbytériom, pri oprave v roku 1992 pokrytej medeným plechom. Kostol je ohradený masívnym kamenným múrom, na juhozápade s krátkym obmurovaným prekrytým priechodom do areálu kostola so vstupnou bránou. V priestore medzi ohradným múrom a kostolom sa nachádza cintorín udržiavaný už len v južnej časti. Hroby v severnej časti boli pravdepodobne staršieho datovania a ich neudržovaním postupne zanikli. V severozápadnom rohu múru sa nachádzala márnica, ktorú po rozpadnutí v druhej polovici 20 storočia už neobnovili. Pri poslednej obnove múru v rokoch 1997 až 2001 sa pôvodný vstup do cintorína zo severnej strany pri márnici zamuroval a preložil sa na západnú stranu múru v blízkosti bývalej márnice.

V cintoríne sa pochovávalo až do 60. rokov 20. storočia a ojedinele i neskoršie. Vychádzajúc zo zvyklostí v predchádzajúcich storočiach je možno predpokladať, že to zo začiatku bol jediný cintorín vo farnosti, kde pochovávali mŕtvych zo všetkých obcí, kým si tieto nezriadili vlastné cintoríny. Aj keď v obci Kremnické Bane vznikol malý cintorín, prevážna časť obyvateľov bola pochovávaná pri kostole sv. Jána.

Vo vzdialenosti 50 až 60 m juhozápadne od múru cintorína bola jednoposchodová stavba, drevený sedliacky dom a o niečo ďalej na západnej strane druhá drevená stavba, pravdepodobne hospodárska budova. V prvej stavbe v jednej časti býval kostolník s rodinou, ktorý bol súčasne i hrobárom, ktorý sa staral aj o kostol. V druhej časti domu bola zároveň škola, a to už pred rokom 1582, kedy sa spomína v písomných prameňoch. V prvopočiatku slúžila pre žiakov z piatich okolitých obcí. Prestavaná bola v polovici 18. storočia do podoby charakteristického banického domu. Spoločnou školou bola dovtedy, kým si obce postupne nezriadili vlastné školy a to až do roku 1860, kedy bola posledná škola zriadená aj v obci Kremnické Bane. Keďže dom stál na samote, nazývali ho Einsiedlerhaus, „Pustovnícky dom“ (samotársky dom, samota) a aj obyvateľom domu dali prezývku Einsiedlerhaus (samotár, samotári). Tiež ho nazývali aj Sefi Thomas (dom pustovníka). Tento dom bol zbúraný v roku 1941. Posledným obyvateľom domu bol Alojz Drienko, ktorý si v tridsiatich rokoch postavil v obci dom. Po jeho presťahovaní sa i s rodinou do nového domu, stavba stratila na význame a následne bola v roku 1941 odstránená.

Južne od kostola, neďaleko za dreveným krížom pri dvoch lipách, ktoré po poškodení víchrom v roku 2001 boli spílené, je na lúke prameň vody, ktorý bol kedysi výdatný a nazývaný Johannisbrunnen. Tu bola tiež postavená kaplnka s vežou a oltárom v interiéri, navštevovaná ľuďmi zo širokého okolia. Stála nad prameňom až do polovice 19. storočia. V r. 1674 bola okolo prameňa postavená mreža. Keďže to bolo pútnické miesto, ľudia si naberali z tohoto prameňa vodu. Podľa povesti údajne prameň mal liečivé účinky, liečil očné choroby.

Kostol a farnosť v rokoch 1529 až 1673 spravovali protestantskí pastori. V tom období bola pristavaná veža kostola. Od roku 1674 sa začalo obdobie rekatolizácie a do kostola dochádzali františkáni z Kremnice. Od roku 1698 tu pôsobili diecézni farári.

Bohoslužby sa konali len v nedeľu a na sviatky

o 10,00 hodine. Na Veľký piatok a na Bielu sobotu bol v podveží urobený Boží hrob. Aby sa všetci veriaci z okolitých obcí do kostola pomestili, musel sa postaviť dvojité chór (Doppelchor) a určiť "zasadačí poriadok". V čase, keď vo farnosti zostali už len tri obce, a to Kremnické Bane (Johannesberg), Horný Turček a Dolný Turček, bol nasledujúci "zasadačí poriadok": v presbytériu vpravo od oltára stáli dievčatá z Johannesbergu a z Horného Turčeka. Žiačky stáli pod kazateľnicou alebo vľavo od oltára. Chlapci stáli na schode pod kazateľnicou. V lodi sedeli v laviciach ženy, vpravo z Johannesbergu, vľavo vpredu z Horného Turčeka, vzadu z Dolného Turčeka. V zadnej časti lode stáli dievčatá z Dolného Turčeka. Na prvom chóre sedeli alebo stáli muži zo všetkých troch obcí a na horných chóroch boli mládenci a žiaci. Aby sa zachovalo ticho a poriadok, bola ustanovená akási poriadková služba (kostolníci, učitelia).

Významnejšie podujatia konané v kostole

V dňoch od 11. do 17. júla 1755 tu konal kanonickú vizitáciu prepošt bratislavského Dómu sv. Martina gróf Jozef Battyáni. Dňa 27. júla 1764 navštívil svätajánsky kostol kráľ a neskorší cisár Jozef II. so svojim bratom Leopoldom, keď sa vracali z Trnovníka (Dornstein) do Kremnice, kde boli na oficiálnej návšteve. Dňa 5. mája 1778 vykonal vizitáciu prvý biskup novozriadenej (od r. 1766) banskobystrickej diecézy Franc von Berchtholdt. Dňa 1. mája 1804 konal vo farnosti vizitáciu biskup Gabriel de Nitra Zerdahely. Nasledujúcu kanonickú vizitáciu vykonal 8. augusta 1820 biskup Anton Makay. Takmer od začiatku bol kostol aj pútnickým miestom (Wallfahrtskirche) k sv. Jánovi Krstiteľovi. Každoročne dňa 24. júna sa konala veľká slávnostná omša. Z obcí Kunešov a Krahule prišli procesie. Po omši hrala hudba a pod starými lipami sa tancovalo. Dňa 21. júla 1992 bola pri kostole vyhlásená Deklarácia o zvrchovanosti Slovenskej republiky a následne sa tu začal budovať Areál geografického strediu Európy.

Výskum s cieľom preukázať prípadné osídlenie tejto lokality v predchádzajúcich storočiach uskutočnil Doc. PhDr. Jozef Hoššo, CSc., vedúci archeologického výskumu. Predbežným výskumom sa v okolí kostola nepodarilo doložiť osídlenie ani pochovávanie na cintoríne pred 18. storočím. Dá sa však predpokladať, tak ako je tomu v súčasnej dobe aj na iných cintorínoch, že sa znovu pochováva do starých, už zaniknutých hrobov, čím sa identita

pôvodných hrobov stratila. Pri kostole bola plocha cintorína vymedzená ohradným múrom, a tak do jedného hrobového miesta postupom času mohli byť pochovaní viacerí zosnulí.

Takéto solitérne situovanie kostola uprostred okolitých osád vysvetľuje azda patrocínium k sv. Jánovi Krstiteľovi. Toto patrocínium, ako jedno z najstarších, vyskytovalo sa všeobecne ako nemestské, malo pôvod eremitský a monastiersky, príznačný pre staršie kláštory, najmä benediktínske, v odľahlých a zalesnených oblastiach. Inou možnosťou je, že kostol mal spolu s neďalekým prameňom, nad ktorým v 17. storočí stála kaplnka, votívnu funkciu. Rovnakého patróna ako kostol v Kremnických Baniach mala románska rotunda v dolnorakúskom Petronelli, pri ktorej sa nachádzal takisto prameň.

Pri kostole bol vybudovaný kláštor rehole Bratov menších kapucínov, okrem iného i s poslaním dohľadu a ochrany kostola a jeho využitia na cirkevné účely. V súčasnosti je kostol sv. Jána Krstiteľa v správe tohoto rádu.

1. december 2007

Milan Rybársky je predsedom
Združenia Kalvária v Kremnici

Použitá literatúra:

- 1) Umelecko-historický a architektonický výskum. Slohová analýza - Mgr. Ľubica Fillová v r. 1983 - 1987.
- 2) Nálezová správa historicko-archeologického výskumu 1983 a 1987 rím. kat. kostola sv. Jána Krstiteľa, časť Kremnické Bane. Autor výskumu PhDr. Jozef Hoššo, CSc. Bratislava 1992.
- 3) Stručný preklad z nemeckej monografie o Kremnických Baniach, Stuttgart 1986.
- 4) Zborník filozofickej a pedagogickej fakulty Univerzity Komenského, MUSAICA, ročník XXII, Jozef Hoššo.
- 5) Súpis pamiatok na Slovensku II, Obzor, Bratislava 1968.
- 6) História kostola a farnosti sv. Jána Krstiteľa v Kremnických Baniach, autor Jakub Rafael, t.č. kapucín kláštora Kremnické Bane.

Register klenotov mesta Kremnica z roku 1724

príspevok k 120. výročiu založenia múzea v Kremnici

Daniel Kianička

V roku 2010 si pripomínáme 120. výročie založenia múzea v Kremnici. Pôvodné mestské, dnes celoštátne múzeum (mincí a medailí) založil v roku 1890 kremnický historik a archivár Pavol Križko. Tradícia oficiálneho, teda nie privátneho zberateľstva na pôde mesta však siaha omnoho hlbšie do minulosti. Mestský magistrát začal zhromažďovať a ukladať vzácne predmety pripomínajúce mestské výsady, minciarske a banícke tradície, ako aj dôležité udalosti z dejín mesta už niekedy v priebehu 16. či 17. storočia. Dôkazom toho je tzv. register klenotov (inventár pamätihodných predmetov) z roku 1724 uložený v Štátnom archíve Banská Bystrica – pobočka Kremnica vo fonde Magistrát mesta Kremnica pod signatúrou Tomus III, fons 23, fasc. 1, no 76. V registri sa hovorí o odovzdaní klenotov starým richtárom (G. M. B. Magyarom) vonkajšej mestskej rade, teda volenej obci, v deň volieb nového richtára 6. februára 1724. Klenoty boli pri preberaní skontrolované a zinventarizované. Zbierať vzácne predmety sa však v meste začali určite ešte pred uvedeným rokom. Poukazujú na to jednak predmety pochádzajúce zo 16. a 17. storočia, ktoré boli zapísané do registra klenotov (napríklad pečatidlo z roku 1699), jednak odvolávky pri niektorých predmetoch (napríklad skúšobné denárové a štvrťtoliarové razby), že tieto majú dokumentovať privilégiá, ktorými disponovalo mesto ešte v polovici 17. storočia. Inventár klenotov vznikol, ako bolo uvedené, v roku 1724. Či sa oficiálne inventarizovali a písomne registrovali zozbierané predmety aj pred týmto rokom, je otázne, i keď nie nemožné - veď napríklad ani dobre známy neskorší exemplár registra klenotov z roku 1767 neuvádza svojho predchodcu z roku 1724. Isté však je, že na mestskej radnici v Kremnici sa ukladali pamätihodnosti už prinajmenšom v 17., prípadne 16. storočí. V registri sú totiž zapísané predmety ako strieborný denár z roku 1545, dva zlaté denáre z rokov 1648 a 1649, či spomenuté skúšobné denáre (12 ks) a štvrťtoliare (2 ks), ktoré boli nájdené v úradnej a železnej truhlici na radnici a ktoré mestu „kedysi“ darovala kráľovská komora a mincový úrad.

Napriek drobným nejasnostiam je možné

konštatovať, že zbieranie predmetov „múzejnej povahy“ má v Kremnici stáročnú tradíciu. Dôležité je v tejto spojitosti pripomenúť, že pamätihodnosti zozbierané mestom a inventarizované v registri klenotov (1724/1767) sa stali základom mestského múzea založeného neskôr na konci 19. storočia. Dodnes možno nájsť v jeho zbierkach napríklad dva zlaté denárové odrazky z rokov 1648 a 1649 či tzv. Willkhumb z roku 1742, teda meštiansky kalich, z ktorého novoprijímaní mešťania pili víno. Klenoty boli na mestskej radnici ukladané do truhlic, ako na to poukazuje dikcia registra z roku 1724 i údaje z registra z roku 1767. Predmetom zaneseným do registrov sa prisudzuje hodnota starožitností (antiquität). Do registra z roku 1724 boli vykonané v ďalších rokoch viaceré doplňujúce zápisy – išlo o roky 1738, 1740, 1741, 1742 a 1749.

Keďže register klenotov je veľmi vzácnym svedectvom o zberateľských tradíciách v meste Kremnica, uverejňujeme ho na nasledujúcich riadkoch v plnom originálnom nemeckom znení i jeho preklad do slovenčiny spolu s doplňujúcimi historiografickými poznámkami. Pozrime sa spolu, čo všetko sa v roku 1724 nachádzalo na mestskej radnici medzi pamätihodnosťami. Predošlime už iba, že išlo najmä o predmety numizmatického charakteru, čo plne korešponduje s kremnickými minciarskymi tradíciami.

Originálny nemecký text:

Anno 1724 den 6-ten Februarÿ am Sonntag nach Mariæ Lichtmes, als dem Uhraltgewöhnlichen Richter Wahls Tag, habe Ich Endts unterschribener nachspecificirte, mir anvertraut gewesene Gemeiner Stadt Cremnitz Clenodien Einer Wohlgeacht Löblichen Erwöhlten Gemeinde ordentlich resigniret, und ausgehändiget.

Erstlichen in einem roth Sammetenen Peittel die beygehängte Zweÿ goldene Streich Nadel nebst innliegenden Zweÿen goldenen in Anno 1648 & 1649 dann einem Silbernen in Anno 1545 geprägten Pfennig.

Anderthens Zweÿ große Stadt Sigill, eines in 1699-ten, daß andere in 1703-ten Jahr Von Stahl auf Silbernen Platten mit der Bildnüß gemeiner Stadt

Schutz Patronin der heyligen Jungfrau und Martÿrin Catharinæ gemacht, und gestochen.

Drittens drey kleine Stadt Zeichen Undt Zumahlen.

Viertens die Streich Nadel Von denen glorwürdigster Gedächtnuß Königin Zu hungarn, dieser Königlichen freÿen haubt Bergstadt Crembnitz nicht ohne Ursach allergnädigst conferiret worden; Als werden Zu einer wehrth haltenden antiquität, undt Zwar Von Pfennig 12 Stück Von Viertel Thalern aber 2 Stück Proben, welche Unter anderen noch übrig Verblieben, undt theils bey gemeiner Stadt Ampts Cassa, theils in der Eÿsernen Truhe auf dem Rath hauß gefunden, undt Vor Zeithen Von der Löblichen Königlichen Cammer, undt Müntz Amt allhier gebräuchlicher maßen der Stadt Zugesandt worden, gleichfals hierbey geleyet mit wohlmeinenden recommendation, damit mann solche Proben, als würckliche Documenta Privilegÿ, ohneracht, daß gemeiner Stadt nicht mehr in dem Vorig Usu Sich befindet, in Statu quo, nemlichen Versiegelter, wie Sÿe aintzo überantwortet werden, Umb bey erheißender Notturfft heütt oder morgen, waß gemeiner Stadt intuitu deß Müntz Schlags Vor ungefähr 60 oder wenigen Jahren für eine herrliche freÿheit, undt prærogativ genossen Unwidersprechlich erweisen, Undt wohin eigentlich der 12 Landes Articul Anni 1659 abziehlet, annebends anzeigen zu können, treulich conserviren möchte.

Caspar M. B. Magyar MP

Da Wirdt Inn diese Inventar Ein Verteilet daß Eine große Stadt Sigill Inn dem Anno 1737-ten Jahre verfertigt worden, wie nicht weniger Ein Neues darzu Verfertigtes Drukwerk, Inn Titl. Stadtrichters Georg Sebastian Schulzen Richteramt, den 9. februar 1738 Eingetragen worden.

Mehr seindt 5 Neüe Pfenning Von Anno 1740-ten Jahr beÿgeleyet worden.

Anno 1741 Revidirt Vor Eine Erwählten Gemeine Und richtig befunden worden.

Anno 1742 den 4. februar Revidirt undt richtig befunden worden.

Anno 1749 den 9-ten februar

ist Rewidiret undt obspecificirter maßen alleß Richtig befunden.

Anno 1742 Ist mit bewilligung Einer Erwählten Gemein Ein Von Glaß und Kupffer gefasst und starkh Vergoldeter Pokal und Willkhumb durch herrn Obervormund herrn Johann Michael Priborßký Verfertiget und durch die hl.. 24-ger bezahlet worden, welches hiermit in die Invent(ar) Ein Verteiletr worden, zum steten Andenken.

Preklad do slovenčiny:

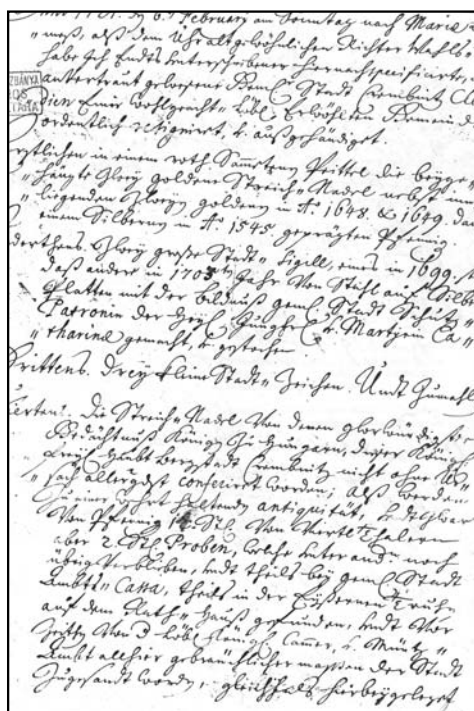
6. februára roku 1724 v nedelju po sviatku Márie Hromničnej, v deň zvyčajných prastarých richtárskych volieb, som ja, dole podpísaný, riadne vrátil a odovzdal nižšie špecifikované, mne zverené Klenoty mesta Kremnice veľaváženej chvályhodnej Volenej obci.

Po prvé v červenom zamatovom vrecúšku dve privesené zlaté skúšobné ihly spolu s vnútri uloženými dvoma zlatými denármi razenými v rokoch 1648 a 1649¹ a jedným strieborným denárom razeným v roku 1545.

Po druhé dve veľké mestské pečatidlá², z ktorých jedno bolo vyhotovené v roku 1699, druhé v roku 1703, a to z ocele a strieborných platničiek, na ktorých je vyrytá podobizeň ochrankyne a patrónky mesta panny a mučeníčky svätej Kataríny.

Po tretie tri malé mestské znaky (erby) a "maľby". Po štvrté skúšobné ihly, ktoré tomuto slobodnému hlavnému banskému mestu Kremnici nie bez

príčinou najmilostivejšie venovala vznešenej pamäti uhorská kráľovná³. Hodnotu starožitnosti má aj 12 kusov skúšobných denárových⁴ a 2 kusy štvrttolarových⁵ skúšobných razieb, ktoré sa zachovali medzi inými a boli nájdené čiastočne v mestskej úradnej pokladnici a čiastočne v železnej truhlici na radnici. Zaslané boli kedysi mestu tunajšou chvályhodnou kráľovskou komorou a mincovým úradom v obvyklom množstve a zároveň tu uložené s priateľským odporúčaním, aby boli oné skúšobné razby skutočnými dokumentami starých privilegií, bez ohľadu na to, že ich už

Register klenotov mesta Kremnice (1724)

mesto nepoužíva. A to v pôvodnom stave, totiž zapečatené, tak ako sa i teraz odovzdávajú. Aby mohlo mesto v prípade potreby dnes alebo zajtra nepopierateľne dokázať a preukázať, čo za skvelé slobody a výsady vlastnilo pred 60 alebo menej rokmi ohľadom razby mincí, na čo poukazuje aj 12. zákonný článok z roku 1659⁶. To verne by som chcel zachovať.

Gašpar Melichar Baltazár Magyar vlastnou rukou

Do inventáru sa tu za richtárstva Juraja Sebastiána Schulzena 9. februára 1738 zaraďujú a zapisujú veľké pečatidlo mesta, ktoré bolo vyhotovené v roku 1737 a takisto nový lis na pečatenie, Ďalej tu bolo uložených 5 nových denárov z roku 1740.

V roku 1741 boli (klenoty) revidované pre Volenú obec a boli v poriadku.

4. februára roku 1742 boli (klenoty) revidované a zistené bolo, že sú v poriadku.

9. februára roku 1749 boli (klenoty) revidované a zistené bolo, že sú všetky vo vyššie špecifikovanom množstve v poriadku.

Roku 1742 bol s povolením Volenej obce vyhotovený silno pozlátený pokál - „Willkhumb“ s aplikáciou skla a medi⁷, a to skrze pána hlavného rečníka Jána Michala Privorského a zaplatený Volenou obcou (štyriadvadsiatnikmi), týmto bol zanesený do inventára na večnú pamiatku.

Poznámky:

1) Oba zlaté odrazky denárov sa dodnes zachovali a nachádzajú sa v zbierkovom fonde Múzea mincí a medailí v Kremnici.

2) Nemecké slovo Sigill by sa dalo preložiť aj ako pečať, v našom prípade však ide o pečatidlá vyrobené z ocele a strieborných platničiek. Ich odtlačení do vosku vznikali pečate.

3) Žiadna zo skúšobných ihiel, o ktorých sa hovorí v registri, sa dodnes nezachovala. Škoda, že sa v dokumente necharakterizuje, o ktorú uhorskú kráľovnú išlo. Pravdepodobne pôjde o kráľovnú Máriu (1505 – 1558), manželku uhorského kráľa Ľudovíta II. († 1526) a sestru cisára a uhorského kráľa Ferdinanda I. († 1564), ktorej patrila Kremnica i s mincovňou ako věnný majetok.

4) Dodnes sa zachovali v kremnickom múzeu. Ide o dvanásť vrecúšok, v každom z nich sa nachádza zapečatených 5 skúšobných denárov. Podľa registra klenotov z roku 1767 tri vrecúška obsahovali denáre z roku 1662, sedem vrecúšok denáre z roku 1663, jedno vrecúško denáre z roku 1664 a jedno vrecúško denáre z roku 1665.

5) Je zaujímavé, že v exemplári registra klenotov z roku 1767 sa tieto razby neuvádzajú.

6) Kremnica získala v minulosti viacero výsad a slobôd. Naposledy v 17. storočí to bolo jarmočné právo (1695) či právo oslobodenia od kráľovského cla (1636, 1695). Od poslednej štvrtiny 17. storočia však začal do jej autonómie čoraz viac zasahovať štát a mesto prišlo postupne takmer o všetky svoje práva. Zákonný článok (articulus) 12 z roku 1659 hovorí o vojenských daniach i o schválení hodnoty tzv. polturákov, teda menších strieborných mincí.

7) Kalich sa dodnes zachoval a je súčasťou zbierkového fondu NBS-Múzea mincí a medailí Kremnica.

Činnosť odboru Matice slovenskej v Kremnici v rokoch 1922 - 1947

Darina Salátová

Pri práci s iným archívnym materiálom som náhodne objavila spisový materiál Miestneho odboru Matice slovenskej, ktorý ma zaujal. Po preštudovaní spisového materiálu, ktorý pochádza z rokov 1922 – 1947, som sa rozhodla oboznámiť s prácou MO MS v Kremnici.

Prvá zaujímavá je listina zo dňa 17. 9. 1922, kedy MO MS odkúpil časť pozemku od Štefana Barana s manželkou, aby na tomto pozemku, ktorý bol nad hrobom Ďurka Langsfelda, legionára popraveného v roku 1849, mohol postaviť pomník. Listina je podpísaná Ing. Jánom Horákom a Alexandrom Seltsam, ktorí zastupovali mesto Kremnica,

a Štefanom Baranom s manželkou.

Ďalšie údaje o činnosti Miestneho odboru Matice pochádzajú z rokov 1936 – 1947. V roku 1936 bol tajomníkom Jozef Hanula a členmi výboru S. Adamčík, Danko, Bíreš, Kotuljak, Magdolen, Mydlár, Peterec, Rappensberger. V tomto roku bola snaha založiť v Kremnici mužský spevácky zbor J. L. Bellu. Prípravný výbor žiadal o finančnú pomoc MO Matice slovenskej. Odbor Matice taktiež finančne podporil týždenník *Náš kraj*, ktorý bol prvým okresným časopisom vydávaným v Kremnici. Na podnet Matice slovenskej v Turčianskom S. Martine zabezpečil MO

premietanie filmu Za Slovákmi od New Yorku po Mississippi, ktorý nafilmovala na ceste v Amerike delegácia MS s Karolom Plickom, autorom prvého slovenského filmu Zem spieva.

MO Matice venoval pozornosť i mladej generácii. Pre žiakov stredných škôl vypísal literárnu súťaž na tému Význam Štúra v slovenskom národe. Súťaže sa zúčastnil veľký počet študentov a päť prác bolo odmenených vecnými cenami.

Dňa 24. 2. 1938 výbor zabezpečil prednášku majora Jána Ambruša z Prahy o jeho lete nad Egyptom. V tomto roku usporiadal i kurz nemeckého a ruského jazyka. Záujem o prednášky a kurz bol veľký, o čom svedčia správy z výročných schôdzí odboru Matice.

Výbor sa usiloval získať nových členov, v uvedenom roku mal odbor 208 členov. V tomto období miestny odbor poskytol 10.000 korún na hospodársku obrodu Slovenska. Uskutočňovali sa i pravidelné prednášky, ktoré viedol Gejza Štrba. Vedením

spevokolu bol poverený Bohuslav Jelínek, ktorý pôsobil v Kremnici ako učiteľ hudby. Činnosť odboru Matice bola všestranná a zameraná na rôzne vrstvy obyvateľov. Pre ilustráciu uvediem, aké témy boli v mesiaci október 1939: pre živnostíkov Náš živnostník v našom štáte, prednášku viedol správca gymnázia p. Pikula, riaditeľ gymnázia Gaňo mal prednášku Šeková knižka PS, Dr. Bíreš Vymáhanie pohľadávok, tajomník Bevelagua Daňové otázky živnostníka, Gejza Štrba Psychológia zákazníctva, prof. Hlavaj z Prahy Prvky kalkulácií. Priemer poslucháčov na prednáškach bol 30 a niektorí živnostníci nevynechali ani jednu prednášku. Pre ostatných členov odzneli 4 prednášky na témy: Výtvarné umenie, Výroba cukru z dreva, Vývin slovenského nacionalizmu, O ľudskej krvi. Priemer poslucháčov bol okolo 70.

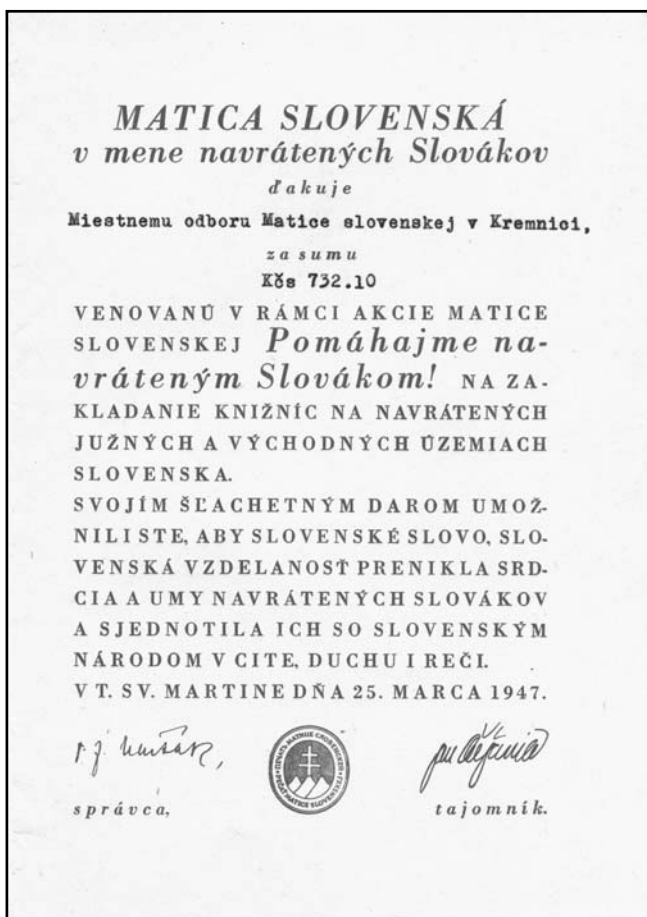
V roku 1939 uviedol pokladník Samuel Adamčík

vo svojej správe, že odbor Matice má vo svojej pokladnici 74.000 korún.

Výbor Matice oznámil plagátom svojim členom, že dňa 2. 6. 1939 Matica slovenská v Martine začala mať svoj vlastný program v rozhlase. Bol na to určený každý druhý piatok a úvodné slovo v programe mal tajomník Matice J. C. Hronský. V tom istom roku sa začali raziť i prvé slovenské

mince za prítomnosti ministra financií Dr. M. Pružinského. Nazahájení sa zúčastnili i členovia Miestneho odboru MS.

V roku 1940 bol stav členov 218, počet sa zvýšil o 32, ale v tomto roku museli z Kremnice odísť občania českej národnosti, a tak ubudlo 35 členov. V tom istom roku výbor MS prevzal majetok Okresného osvetového zboru, spisy z rokov 1933 – 1939, príručnú knižnicu v počte 67 kusov kníh a pokladňu so sumou 1938,40 Ks. Na valnom zhromaždení predseda Pikula zhodnotil prácu za volebné obdobie a zároveň vyzval členov, aby sa zapojili do činorodej práce

Ďakovný list ústredia odboru MS v Kremnici (1947)

v prospech národa. V prejave povedal, že každý spolok či organizácia musí mať vedúcu myšlienku, cieľ, o ktorý sa usiluje a snaží sa ho dosiahnuť. Bolo by nezmyselné byť členom spolku, ktorého ideu nepoznáme alebo neuznávame. Cieľom Matice slovenskej je zjednotiť všetkých občanov slovenského národa, aby sme spoločnými silami pracovali na zvýšení slovenskej vzdelanosti, a tým i na zlepšení hmotnej úrovni slovenského národa. Poznaním minulosti zlepšiť budúcnosť. Vypestovanie citu spolupatričnosti, láska k vlasti, k rodnej pôde, reči, to sú tie vlastnosti, ktoré udržiavajú i malé národy. Aj keď národ slovenský je národ malý, ide za svojím cieľom. V tomto roku vykonal MO MS takmer všetko, čo si dal do svojho programu. Zriadil aj dramatický krúžok, ktorý mal 24 členov a podarilo sa uskutočniť i jedno divadelné predstavenie. Z písomného materiálu, ktorý som

mala k dispozícii, sa nepodarilo zistiť názov divadelnej hry. Tak ako v predchádzajúcom roku sa uskutočnili prednášky v počte 11 a zúčastnilo sa ich asi 700 poslucháčov. Uskutočnil sa aj spomienkový večierok Janka Kráľa. V roku 1940 začala do práce MO MS zasahovať HG, na základe prípisu HG musel odbor Matice vypracovať zoznam židovských členov miestneho odboru, ktorých bolo 22. V ďalšom liste HG dala príkaz, aby na rok 1940 už nevyberali členské od Židov a nepokladali ich už za svojich členov.

V roku 1941 listom požiadal výbor HG o pôžičku 10.000 Ks na vybudovanie Kultúrneho domu, respektíve na prebudovanie hotela Jeleň na Kultúrny dom. Ústredie Matice však pôžičku nepovolilo, nakoľko MO MS by v budúcnosti mohol použiť miestnosť v tomto kultúrnom dome len 6 x do roka, čo nebolo dostatočné za uvedenú sumu.

V roku 1942 v správe tajomníka padlo konštatovanie, že prednášková činnosť narážala na veľké ťažkosti. Nie preto, že nemal kto prednášať, ale chyba bola tá, že prednášky navštevovali učitelia, profesori, úradníci, ale nie pospolitý ľud. Výbor hľadal možnosti nápravy, no napriek snaženiu sa celého výboru k zlepšeniu nedošlo. Kronikár pán Klocháň v správe uviedol, že pri zbieraní materiálu potrebného na napísanie kroniky zistil, že v čase od 2. 6. 1922 do 7. 5. 1933 o výborových a valných zhromaždeniach MO MS nie je žiadny písomný materiál. O udalosti, akou bolo napríklad postavenie a odhalenie pamätníka J. Langsfelda, nie je žiadna zmienka. Chýba i záznam o tom, čo sa stalo s knižnicou MO, fondom slovenského domu slobody v Kremnici, ako vznikol tento fond a kde sa stratil podiel odboru Sokola v sume 6.000 Ks. Na základe týchto skutočností požiadal kronikár o predĺženie doby na napísanie kroniky za roky 1922 – 1933. Za rok 1941 kroniku už napísal.

Dňa 30. 3. 1942 sa podarilo výboru uskutočniť prednášku, na ktorej prednášal akademický maliar Benka o slovenských výšivkách. Na prednáške sa zúčastnilo asi 200 poslucháčov. Okrem tejto prednášky boli ešte v tomto roku uskutočnené aj dve divadelné predstavenia.

Na valnom zhromaždení, konanom 11. 2. 1943, podal pokladník Samuel Adamčík správu, v ktorej uviedol, že majetok MO bol 8.357 Ks. Tajomník pán Kotuljak vo svojej správe uviedol, že rok 1942 nebol veľmi plodný. Časy v tomto období boli ťažké, pre ľudí bolo prvoradá zabezpečiť pre svoje rodiny obživu, čo nebolo vo vojnových časoch

jednoduché. Ľudia prestali mať záujem o prednášky, a vôbec o matičný život. V Kremnici v tomto roku ochorelo viacej občanov na týfus. Čo však treba spomenúť, je divadelný krúžok, ktorý vykazoval dobrú činnosť. Bolo uskutočnených 7 divadelných predstavení a boli to tri hry od Ivana Stodolu. Dňa 23. – 24. 1. 1943 hra Keď jubilant plače, 20. – 21. 4. 1943 Čaj u pána senátora, 23. – 24. 11. 1943 Marína Havranová. Valné zhromaždenie v roku 1943 jednohlasne schválilo členov predsedníctva výboru: Jozef Pikula – predseda, Viliam Gaňo – podpredseda, Ján Kotuljak – tajomník, Samuel Adamčík – pokladník, Jaromír Cibulka – zapisovateľ. Z roku 1944 sa nezachoval žiadny písomný materiál a činnosť MO MS v roku 1945 je zachytená len v jednom liste, v ktorom Matica v Martine berie na vedomie voľbu funkcionárov a členov výboru.

V roku 1947 na pokyn Matice slovenskej v Martine sa rozbehla akcia na získavanie členov a zakladanie odborov v dedinách okresu. Spresňovala sa evidencia členov, nakoľko po vojne bolo veľa členov nezvestných alebo ich adresa bola neznáma.

V roku 1946 usporiadal výbor spomienkovú slávnosť k 25. výročiu úmrtia P. O. Hviezdoslava, slávnostnú akadémiu na pamiatku T. G. Masaryka a pietnu slávnosť gen. M. R. Štefánika. Pomery nedovoľovali rozvinúť činnosť ochotníckeho divadla tak, ako to bolo dohodnuté na výborovej schôdzi dňa 9. 1. 1946. Nenacvičili žiadne divadelné predstavenie. V tomto roku sa Rada MNV v Kremnici uzniesla, že od 1. 6. 1946 presťahuje mestskú verejnú knižnicu do miestnosti odboru Matice slovenskej v Kremnici na Štefánikovom námestí číslo 13. Ročné nájomné za uvedenú miestnosť, ktoré činí 3.000 Kčs, bude hradiť z polovice mesto Kremnica a druhú polovicu nájomného uhradí MO MS v Kremnici.

Dňa 31. 3. 1947 sa konalo valné zhromaždenie MO MS, na ktorom sa zúčastnil archivár MS v Martine Ján Olexa a predniesol i prednášku O postoji Matici k dnešku. Na tomto valnom zhromaždení bol schválený plán činnosti MO Matice slovenskej na rok 1947. V danom roku Matica slovenská organizovala akciu Pomáhajme navráteným Slovákom. Za poskytnutú peňažnú pomoc na túto akciu dostal MO MS v Kremnici ďakovný list MS v Martine.

Verím, že som Vám aspoň v krátkosti priblížila bohatú činnosť Miestneho odboru Matice slovenskej v Kremnici.

Životné dielo Antona Háma Štefan Grosch

Anton Hám sa narodil sa 20. apríla 1899 v Kremnici. Syn minciara sa pripravoval na rytecké povolanie. Základnú školu a reálku vychodil v Kremnici. Bol talentovaný, a preto šiel na Umelecko-priemyselnú školu do Budapešti. V júni 1919 sa vrátil domov a pracoval ako rytec v mincovni. Jeho odborné schopnosti postrehol prof. O. Španiel a doporučil ho na Akadémiu výtvarných umení v Prahe za poslucháča medailárskej špeciálky. Hoci bol najlepší žiak z prvých absolventov Čsl. republiky u prof. Španiela, musel predčasne prerušiť štúdiá, lebo v roku 1925 prevzal funkciu vedúceho rytcovne po zosnulom medailérovi Jánovi Čejkovi.

Pod jeho odborným vedením sa odvtedy previedli všetky československé razby mincí. Vyhotovil 1000 kusov číslovaných razidiel pre československé dukáty. S veľkou zodpovednosťou pristupoval k razbe pamätných strieborných mincí. Bol spoluautorom niekoľkých druhov návrhov na mince. Svoju všestrannú znalosť mincovného umenia preukázal pri vyhotovovaní mincovných razidiel pre plynulú automatickú ražbu mincí. Bol aj odborným posudzovateľom falzifikátov.

V roku 1937 bol na študijnej ceste v Paríži, kde sa oboznámil aj s redukčnými strojmi Janviera a pantografmi, ktoré zaviedol aj do

Anton Hám

prevádzky kremnickej mincovne. Jeho tvorivá práca sa odzrkadlila pri vyhotovení mnohých druhov medailí a odznakov. Vytvoril napríklad medailu (podľa návrhu filatelistu K. Arvaya) k I. slovenskej výstave poštových známok v Trenčíne v roku 1928. Dlhú sa nevedelo, kto je autorom tejto – nesignovanej - medaily. Prezradila to až pozostalosť po A. Hámovi. Anton Hám zaviedol v Kremnici výrobu smaltovaných odznakov. Uplatnil sa pri zhotovovaní nových československých puncových značiek na zlaté a strieborné výrobky. Odborné znalosti a neúnavná vytrvalosť ho privádzali k riešeniu stále nových a nových, zdanlivo neriešiteľných problémov, ktoré prekonal a dokázal úspešne vyriešiť. Viedol úspešne výskum lisovania za studena, a to nielen medailových a mincovných razidiel, ale aj hlbokých nástrojov na umelé hmoty.

Jeho odborné znalosti, húževnatosť, vysoká vyspelosť, dobrá organizácia práce a vedomostí, ktoré predával ďalším generáciám, boli korunované úspechom.

V Štátnej mincovni pracoval 46 rokov až do sklonku svojho života. Umrel 23. novembra 1965 v Kremnici ako 66-ročný.

15. februára 1979

40. výročie vŕučby zlatníctva v Kremnici (1967 - 2007)

Peter Mišík

Na Strednej umelecko-priemyselnej škole (dnes Škola úžitkového výtvarníctva) v Kremnici bol 1. septembra 1967 otvorený nový odbor - Zlatníctvo a strieborníctvo. Začala sa tým nová, významná kapitola histórie kremnického i slovenského zlatníctva.

Naše mesto sa môže pochváliť mimoriadne dlhým zoznamom zlatníkov, ktorí tu v minulosti až do súčasnosti pracovali alebo v Kremnici získali zlatnícke vzdelanie. Tak ako u iných umelcov a umeleckých remeselníkov, aj u zlatníkov - strieborníkov sa v našej i v zahraničnej literatúre

uvádza, v ktorom meste sa vyučili, či vyštudovali. Takéto informácie sa stávajú súčasťou histórie miest. Uvedené mestá na to môžu byť oprávnené hrdé.

Kedy a kto na kremnickej SUPŠ, či ŠUV, v prvých štyroch desaťročiach študoval a úspešne zmaturoval ako zlatník, to uvádza nasledujúci chronologický zoznam.

1967 - 1971: Bodzan Milan, Bogyayová Katarína, Burdelová Jana, Ďurian Ondrej, Haruštíaková Ľubica, Heilerová Marcela, Jurovatý Ladislav, Lednický Emil, Poldaufová Mária, Slovák Vladimír,

Svetlík Jaroslav, Šneková Anna a Torda Marián.
1968 - 1972: Golhová Nadežda, Greňová Katarína, Holosová Ľudmila, Kalina František, Kocianová Miroslava, Lauko Juraj, Marci Oto, Opršal Juraj, Sekerešová Blažena, Schwarzová Milada a Urban Ján.
1970 - 1974: Guráň Peter, Johanidesová Ľubica, Nemeček Viliam, Víťazková Soňa a Vričan Marián.
1972 - 1976: Adamec Anton, Adzimová Milena, Ciriak František, Hahn Juraj, Hyndická Alica, Chriašteľová Viera, Jakúbková Eva, Michálová Ida, Pupáková Anastázia a Sekerešová Mária.
1974 - 1978: Bojsová Zuzana, Flimmelová Anna, Hiklová Jarmila, Hiriková Eleonóra, Jašková Zuzana, Kothajová Eva, Malíček Milan, Martonyik Ľudovít, Pešková Alžbeta, Pokorná Anna, Řídka Helena a Varsányiová Katarína.
1976 - 1980: Godálová Jarmila, Hiklová Marta, Kocianová Alexandra, Kurková Viera, Lalíková Mária, Prokainová Anna, Rindák Róbert, Smutná Emília a Záhradníková Juliana.
1978 - 1982: Allerámová Gabriela, Hric Milan, Hubáčová Katarína, Kalapošová Zuzana, Kočnerová Darina, Lacová Jana, Tašký Jozef, Vanko Jozef a Wallandtová Eva.
1980 - 1984: Blažková Marta, Božíková Alena, Brezániová Gabriela, Kovačovič Rastislav, Malatincová Ľubica, Malatincová Elena, Martinca Rudolf, Morovics Norbert, Mužilová Jana, Račková - Cúcorová Jana, Štaffen Pavol a Švolíková Júlia.
1982 - 1986: Baková Lea, Bial Róbert, Gál Zsolt, Macháčková Danica, Makovinyiová Lýdia, Svíteková Jana, Šeďo Marián, Trnkusová Viera, Tumová Andrea a Vančo Roman.
1984 - 1988: Baloga Jozef, Beniačová Jolana, Berta Čongor, Dibuszová Klára, Kodeš Otakar, Kucharek Marián, Pramuková Gabriela, Slávik Marián, Vavrová Renáta, Voleková Zlatica a Zorvanová Eva.
1986 - 1990: Cudziš Róbert, Čimová Jana, Harnušková Jana, Janík Peter, Kohútová Marcela, Náprstková Eva, Osifová Iveta, Sláviková Slávka a Židek Roman.
1987 - 1991: Dytrichová Ľubica, Fabianová Alexandra, Grbál Stanislav, Ivaňková Libuša, Požóniová Mária, Staňo Dávid a Vongrejová Zuzana.
1988 - 1992: Božíková Brigita, Braudstätter Artúr, Fusková Katarína, Kasnyiková Marta, Kvačkajová Eva, Makovníková Adriana, Mojzsisová Sibyla, Penička Branislav, Tomašek Róbert a Trubíniová

Silvia.
1990 - 1994: Beran Ján, Huňadyová Denisa, Janáček Jaroslav, Szmuda Zalán, Uhlár Vojtech, Vadovská Ľubomíra a Žiga Viktor.
1991 - 1995: Ardanová Jana, Boldišová Marianna, Budvesel Peter, Čičová Jana, Ivanková Monika, Kubicová Michaela, Mozol'a Peter, Vavreková Helga a Zoborský Slavomír.
1992 - 1996: Babušáková Denisa, Hanesová Lucia, Marföldiová Monika, Nepšinská Mária, Skladanová Eva, Timoranský Pavel, Tomašovič Branislav a Vasarábová Zdenka.
1993 - 1997: Balážová Lucia, Dobiasová Sylvia, Fujaková Silvia, Hornyák Marián, Hrozenská Michaela, Kyzek Peter, Majerníková Alžbeta, Národa Jozef a Vrábová Petra.
1995 - 1999: Dávidová Eva, Hulmanová Markéta, Jurčová Andrea, Máčajová Mária, Mišeková Antónia, Murčová Ivana, Petříková Petra, Prekop Pavol a Timkovičová Alena.
1996 - 2000: Eibenová Miriama, Fusatá Ľubica, Grochal František, Ivan Peter, Michalíková Martina, Olbertová Silvia, Pindjak Anton, Píriová Petronela a Šír Peter.
1997 - 2001: Halmová Lucia, Kyzeková Jana, Lelovský Matúš, Nagyová Lucia, Ondrejková Kristína, Rákošová Branislava, Simčuv Miroslav, Verešová Petra a Weisová Katarína.
1998 - 2002: Čopíková Michaela, Jarjasová Jozefína, Nemčeková Miriama, Nevizánská Svetlana, Šimonovičová Jana a Škandíková Lucia.
2000 - 2004: Babjaková Lucia, Blesáková Katarína, Gašparovičová Lucia, Javorčeková Romana, Korpová Žaneta, Kubaliaková Petra, Mičincová Gabriela, Štangová Erika a Vasil Marek.
2001 - 2005: Hazuchová Katarína, Horváthová Anita, Kováč Tibor, Kovalčíková Zuzana, Martincová Miroslava, Vandasová Erika, Vincencová Alena a Vojteková Lucia.
2002 - 2006: Čierniková Denisa, Jurčáková Veronika, Martinca Peter, Matisová Katarína, Medveďová Martina, Siváková Veronika a Zliechovcová Viera.
2003 - 2007: Bartová Silvia, Bartušová Milena, Blažičková Veronika, Hanuljaková Katarína, Kolembusová Michaela, Krileková Zuzana a Zliechovcová Zuzana.

Za spoluprácu pri vypracovaní zoznamu ďakujem mojím bývalým študentom a terajším učiteľom zlatníctva Gabriele Allerámovej - Čertáskej a Ondrejovi Ďurianovi.

Vyrábala sa v kremnickej mincovni platina ?

Richard Kafka

Platina patrí medzi chemicky a metalurgicky drahé kovy a keby sme ju chceli zaradiť podľa vzácnosti, je to jeden z najvzácnejších kovov. Rafinácia drahých kovov bola dlhé roky na Slovensku realizovaná výlučne v kremnickej mincovni.

V publikácii Š. Kazimíra a J. Hlinku Kremnická mincovňa 1328-1978 sa nachádza zaujímavá zmienka o platine v časti, v ktorej sa pojednáva o záchrane drahých kovov pred nemeckou armádou pred obsadením Kremnice v roku 1944. Túto časť by som si dovoľil citovať: „Do 6. októbra 1944,

Tento výpočet drahých kovov ma zaujal hlavne preto, že sa tu hovorí o „rýdzej a surovej platine.“ Znamená to azda, že sa v mincovni rafinovala, a teda aj vyrábala platina? Okrem tohto spomínaného popisu sťahovania slovenského národného pokladu som v mne dostupných prameňoch nenašiel žiadnu poznámku ani archívny materiál, ktorý by výrobu platiny uvádzal. Keby však tomu tak bolo a táto skutočnosť by sa potvrdila, bol by tu ďalší kovový prvok zo skupiny drahých kovov, ktorý sa na Slovensku vyrábala, a to znova v kremnickej mincovni.

Kremnická mincovňa, 20. - 30. roky 20. storočia (Archív mincovne)

keď Kremnicu obsadili hitlerovskí okupanti, zrýdzovalo toto oddelenie drahé kovy a hotové výrobky sa postupne odvážali do Národnej banky v Banskej Bystrici. Najskôr sa odviezla osobitným vlakom do Banskej Bystrice celá zásoba rýdžeho zlata a striebra. Tlak postupujúcich fašistov viedol nakoniec k tomu, že sa z mincovne do Banskej Bystrice odviezla aj nezrýdzená platina a polostriebro v nespracovanom stave, teda vo forme zliatkov, anód a odpadkov pásov rozličnej rýdzosti. Posledná zásielka (zlaté a strieborné anódy a laboratórne zariadenia z platiny) sa odviezla pod ochranou partizánskej jednotky 5. októbra, teda deň pred vstupom hitlerovcov do Kremnice. Tieto hodnoty sa potom odviezli lietadlom z Banskej Bystrice do Moskvy. Táto obetavá práca minciarov zachránila pre obnovený štát 183 kg zlata, 4534 kg striebra, rýdzu platiny vo váhe 183 gramov, surovú platinu vo váhe 2,64 kg a 2,51 kg kadmia.“

Technicky a technologicky bol tento proces veľmi jednoduchý, a teda aj veľmi jednoducho realizovateľný. Zlato-strieborné zliatky obsahovali vždy určité, aj keď malé množstvo platiny. V prvej etape elektrolytickej rafinácie, teda oddeľovaní a výrobe striebra, sa platina spolu so zlatom a ostatnými nečistotami (olovo, meď, cín) koncentrovala v anódovom kale, ktorý sa po určitej chemickej úprave pretavoval a pretavený odlieval do anód pre elektrolytickú rafináciu zlata. Pri tejto elektrolytickej rafinácii sa platina dostávala do elektrolytu, z ktorého sa dala získať jednoduchým spôsobom. Stačilo tento elektrolyt skoncentrovať

odparovaním a pridať k nemu chlorid amónny, ktorým sa platina vyzrážala na zrazeninu $(\text{NH}_4)_2\text{PtCl}_6$, teda chloroplatinát amónny. Tento už bolo potrebné len vyžíhať a platinová huba bola na svete, bolo ju možné ďalej spracovávať mechanickými spôsobmi.

Na potvrdenie tejto „úvahy“ nemáme ako dôkaz žiadne archívne materiály, no na druhej strane vieme, že tu spracovávané suroviny platiny obsahovali a je teda predpoklad, že ju odborne zdatní pracovníci mincovne aj získavali.

Použitá literatúra:

Kazimír, Š. – Hlinka, J.: Kremnická mincovňa (1328-1978). Vydavateľstvo Osveta, Martin 1978.

Sevrjukov, N. N. a kol.: Обecní hutnictví. Státní nakladatelství Technické literatury, Praha 1958.

Som autorom prvého kremnického pečatidla a mincí ja, majster Peter z Kremnice?, 4. časť

Peter Mišík

1329 - 41. rok. Nový rok sme privítali v novom dome, na novom kremnickom "ringu", na námestí medzi hrdými pánmi ringbürgermi. Nebývali tam len páni ťažiar, zlatníci či minciari, ale aj páni krajčír, kováči... /1/ To som ešte nevedel, že nový rok je pre mňa v Kremnici, žiaľ, posledný. V priebehu tohoto roka sa do Kremnice prihrnulo mnoho bohatých i chudobných ľudí z okolitých miest i okolitej Európy. A práve mne bolo "súdené" odísť...

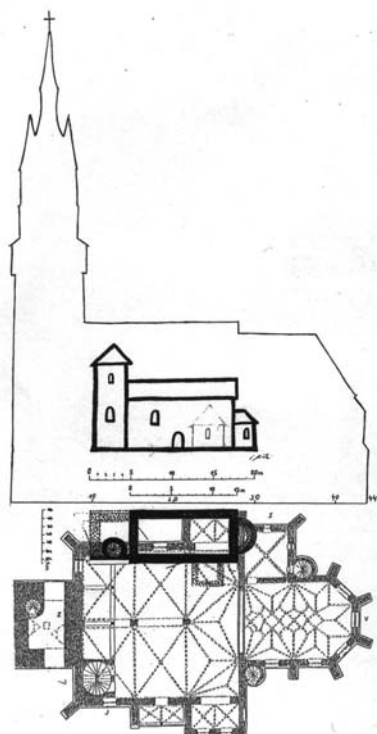
Aj neuveriteľne bleskovo vystavaný "komorhof" spôsobil, že Karol Róbert prišiel na jeho slávnostné otvorenie a konečne "na exkurziu" do svojej mincovne. Komorskému grófovi Leopoldovi a už mešťanmi zvolenému prvému richtárovi Kremnice Jánovi Gundramusovi kráľ prikázal na kopci južne od osady, teda na mieste prvého kostolíka, vybudovať viacposchodovú obrannú vežu - donjon /2/ a východne od donjonu, na obrannej vežičke, bývalej rotunde, súčasne stavať nový, druhý kremnický kostolík.

Ako očitý svedok vám môžem pomôcť s vašim "večným" problémom, že kde to na tom kopčeku, ten náš - váš prvý, maličký, bielučký kostolík presne stál. Jeho základy tu máte zakreslené do pôdorysu vášho súčasného kostola sv. Kataríny. /3/ Časť základov sa vám zachovala, stačí ich zase vykopat'. Okrem malých základov si na porovnávací kresbe môžete prehliadnúť aj malý bokorys, pozrieť si, že kostolík bol "románsky" a ozaj len veľmi maličký. A že bol prvý kamenný kostolík biely, to po nenáročných úpravách v kostole sv. Kataríny môže vidieť každý záujemca na vlastné oči. V jeho severozápadnej časti sú pod dlažbou skryté dlhé základy južného múru z prvého kostolíka. Na ich západnom konci sa zachoval kamenný rohový kváder, ktorý je z vonkajšej južnej i západnej strany omietnutý na bielo. /4/ Ukážete ho osvetlený pod 4 sklenenými "dlaždicami", či pod hrubým sklom - "oknom" do podzemia, aj turistom z celého sveta? Tak sa to "vo svete" robí bežne...

Rok 1329 bol minciarsky veľmi významný aj pre môjho brata Mikuláša. Pre kremnickú mincovňu pracoval na razidlách na viaceré strieborné mince. Je na nich jeho puncová značka - LALIA. S bratom sme vytvorili aj strieborný oltárny krížik do

Šamorína. /5/ Samozrejme, že slovenský dvojkriž "musel" byť aj na ňom. Výroba troch malých mincových razidiel s "jeho" slovenskými dvojitými krížmi mu išla celkom obstojne. Aj výroba zlatých mincí prudko stúpala, ja som už vypuncovával len ďalšie, stále rovnaké raznice na florény. Žiaľ, prestal som to robiť v Kremnici. Musel som odísť na ešte studenší sever...

Vianoce s rodinou som už trávil bez milovaných svokrovcov ako vicekastelán na hrade Lublov. S puncovaním razníc na zlaté mince som bez problémov pokračoval aj v hradnej zlatníckej dielni. Ani kastelán Tomáš Sečiansky ani "majiteľ" hradu v kráľovskom domíniu Filip Druget ma vicekastelánskymi záležitosťami takmer

Kremnický Kostol sv. Kataríny a situovanie jeho predchodcu

nezaťažovali. Viac-menej ma len oboznámili s tým, čo by som mal, ale nemusím robiť. Lenže, na druhej strane chceli, aby som pre nich čo najviac robil zlatnícky... Rovnaké to bolo so mnou a Viliamom Drugetom, keď som sa presťahoval na jeho "môj" druhý vicekastelánsky Spišský hrad.

1330 - 42. rok. Kráľovu opatrnosť pred znepriateľenými "domácimi", jeho nedôverčivosť,

obavu pred atentátom... sme už považovali za prehnajú, za paranoju. Ukázalo sa, že sme sa veľmi mylili. V apríli sa oligarchovia zase pokúsili spáchať atentát na kráľa a jeho rodinu. Felicián Zach, ktorý si dôveru Karola Róberta získal tým, že sa pred desiatkou rokov stal nepriateľom Matúša Čáka, zaútočil na kráľa mečom. Zranil ho na chrbte a pravej ruke. Jeho manželke, kráľovnej Alžbete, na pravej ruke odsekol štyri prsty.

Nečudo, že pri obsadzovaní dôležitých postov / dokonca aj cirkevných/ kráľ naďalej, až do svojej smrti, uprednostňoval svojich ľudí, predovšetkým z talianskeho prostredia. "Podozrivých", hlavne maďarských šľachticov, zbavoval hodnosťami pripravoval o majetky. "Vyrábal" si tým nových nepriateľov, vyvolával nové vzbury a vojny.

Na návštevu svokrovcov i pracovne do kremnickej mincovne, hlavne do jej zlatníckej dielne, som prišiel ešte veľakrát. Do mincovne na výmenu drahých kovov a kvôli kúpe zlatých a strieborných polotovarov, hlavne lacných "bucharových" plechov, prichádzalo stále viac uhorských zlatníkov. Malá Kremnica sa aj s malým množstvom zlatníkov stala ich "hlavným mestom".

Stretol som sa tu aj so zlatníkom Albertom, rodeným Kutnohorčanom, pražským zlatníkom a minciarskym "rezačom želez". ALBERT AURIFABER sa v Kremnici usadil a stal sa zakladateľom prvého remeselníckeho združenia, resp. spolku, zlatnícko-minciarskeho CECHU, vtedy nazývaného "BRATSTVO". Po skúsenostiach z Prahy, kde bol zlatnícky cech založený už v roku 1324, /6/ sa stal prvým uhorským zlatníckym "cechmajstrom". Mlčky som sa nad týmito "novinkami" uškrňal, veď v niektorých našich talianskych, ale aj v anglických mestách boli také "cechové" bratstvá už v 12. storočí. Prvý zlatnícky cech v "Nemecku" bol v Kolíne nad Rýnom "až" od roku 1231. /7/ Albertovým zástupcom bol mne neznámy, do Kremnice prisťahovaný zlatník - CONRADUS AURIFABER.

Ako odsťahovaný "veľký pán vicekastelán" bol

som už len externým minciarskym puncovačom. Priamo v objekte kremnickej mincovne som už takmer nepracoval. Moju puncovú majstrovskú značku - kráľovskú korunku - môžete nájsť len na minciach "prenesenú" z razidla. "Obyčajné" zlatnícke práce nám panovník označovať nedovolil. Bolo nám to divné, veď napríklad "obyčajní" cremnychbanskí hrnčiari si svoju keramiku mohli značkovať už v 13. storočí. /8/ Na svoje výrobky sme nesmeli vyrývať ani len prvé písmenká svojho mena. Iniciály mena boli totiž kráľom vyhradené len pre donátorov, ktorí si to zaslúžili objednaním a zaplatením diela, napríklad pre kostol.

Karol Róbert sa nepriateľov, a teda ani bojovania, nezabavil a mal som obavu, že sa ani nezaví, lebo kráľova prehra pred mesiacom ešte len povzbudí ďalších nepriateľov. V bitke pri Posade totiž uhorské vojsko na čele s kráľom utrpelo katastrofálnu porážku od valašského vojvodu Basaraba. Náš Karol I. s hŕstkou najvernejších, medzi ktorých patrili aj zvolenský a liptovský župan magister Donč, unikol len vďaka lesti, keď si mnou vyzdobenú zbroj vymenil za brnenie Dezidera z Héderváru, a toho, ako domnelého kráľa, Valasi dorúbali. /9/

Z poslednej bitky sa vrátil aj s ďalšou "stratou" môjho výrobku. Vo vymenenej kráľovskej zbroji zabudol, /aj keď tvrdil, že "v boji stratil"/ svoje druhé dvojité kráľovské pečatidlo, ktoré som

mu vyhotovil v roku 1323. /10/ Mal som mu rýchle vyhotoviť tretie rišske pečatidlo. Bleskovo som sa pustil do práce...

1331 - 43. rok. Za rýchle a výborné zhotovenie jeho tretieho kráľovského dvojitého pečatidla /tiež so šarkanmi ako na mincovom razidle denárov/ ma kráľ urobil zemanom, povýšil ma do šľachtického stavu. Južne od Spišského hradu mi daroval dedinku Jamník. /11/ Ešte bližšie než k hradu, len 7 km ďaleko, bol Jamník od /Spišskej/ Novej Vsi.

Aj keď som zo SIENY, stal sa zo mňa PETRUS DE JEMNIK. /12/ Mal som naďalej povinnosti voči kráľovi, voči komesovi Leopoldovi, aj voči Drugetovcom, ale už som nebol ich poddaný! Informácia, že práve z malého, "čisto slovenského" Jamníka je získanie vojakov do kráľovského vojska

Pečať kráľa Karola Róberta z roku 1331

najväčším problémom, ma vôbec nepotešila. Už len to mi “chýbalo”! Vraj sa to tam nedarilo ani hrubým násilím. Chudobní, ale hrdí Slováci tam boli mimoriadne vzdorovití, ísť do vojska sa vzpierali už Maďarom, Arpádovcom a údajne sa vyjadrili, že to budú odmietat' aj Talianom, Anjouovcom. Keď tam naši poslali vojsko, zutekali do lesov...

Mal som síce výhodu, že som mal manželku Slovenku a že som už obstojne vedel aj po slovensky. Ale pre Jamničanov som zostal aj tak Talianom, ich novým pánom, ich novou hrozbou. A s vládnucimi “Talianmi” už mali tiež také bohaté “krvavé” skúsenosti ako s predchádzajúcimi pánmí, a to aj z verbovačiek, aj z vymáhania daní. Doporučili mi tam chodiť nielen s mečom, ale aj s riadnou osobnou strážou, s “ochrankou”.

Stretol som sa s tým, že mi meno Petrus Gallicus prekladali z latinčiny do slovenskej podoby PETER GALSKÝ. Bol to správny preklad, tak som to strpel. Neznášal som len skracovanie na Gallic a z toho poslovenčené Gálik. Ved' určite by sa ani vám nepáčilo, keby vám niekto hovoril “Krémik”, aj keď sa voláte Kremnický.

Priečilo sa mi ísť na “svojich” Jamničanov násilím. Skúšal som to s nimi po dobrom. Snažil som sa pre nich niečo urobiť. Zabezpečil a financoval som prestavbu ich kostola. Niektorí snád' trochu zmäkli, ale u väčšiny som videl naďalej len nepriateľské tváre. Oznamil som im, že namiesto dreveného oltárneho krížika urobím do ich kostola fantastický, obojstranný, strieborný, pozlátený “pacifikál” s relikviami Svätého kríža. Vysvetľoval som, že takú vzácnosť nemajú ani v mnohých veľkých mestách. A že bude s najnáročnejšou puncovanou výzdobou “na svete”, akú nemajú ani v /Spišskej/ Novej Vsi, Levoči, Prešporoku, Ostrihome, Budíne, Aachene, akú nemá nielen náš kráľ vo vyšehradskom kostole, ale akú nemajú ani králi v Taliansku, Francúzsku... Neverili mi. Prekvapil ma len najbohatší Jamničan, richtár Norbert Cibul'a. Priniesol svoje peniaze na striebro kríža. Nestačili síce ani na štvrtinku, ale voči tomuto “donátorovi” som urobil priateľské gesto a iniciálky jeho mena NC som pri dokončovaní vryl na kríž.

1332 - 44. rok. Kráľ mi povedal, že “Teba je na strieborné mince už škoda”. Popri zlatníckych prácach sa mám mincovými razidlami “zdržovat'” už len pri razidlách na zlaté florény. /13/ Tie kráľ potreboval “v mojej kvalite”, na reprezentačnej medzinárodnej úrovni.

Najkvalitnejšie roztepané strieborné plechy na jamnícky kríž som si bol osobne vybrať z “kopy” strieborných plechov, s pomocou bucharu už “vo veľkom” vyrábaných v kremnickej mincovni. Stavené strieborné “koláče” a hrubé odliatky na plechy tam rozkúvali už snád' pre celé Uhorsko. Plechovú plochu kríža som zdobil najnáročnejším cizelovaním - puncovaním vo svojom živote. Veľmi som si dal záležat' už na výrobe obyčajných prvkových polguľatých puncničiek, s ktorými som vypuncoval zložitejšie viackrížkové či viacjamkové kvietkové puncne. Aj nová “Talianová” puncňa musela byť perfektná, včítane zocel'ovania a zakalenia. Puncovú výzdobu prednej relikviárovej strany kríža som ňou vyrážal tak precízne, ako pred pár rokmi

na svoje prvé florénové razidlo. Každý deň som pri vyrážaní stoviek puncov musel dokázat' kladivkom na puncňu udrieť dokonale kolmo, slabo, ale vždy rovnakou silou, aby všetky vyzerali rovnako, aby boli všetky rovnako hlboké!

Z takýchto najnáročnejších i z obyčajnejších zlatníckych cizelovaní pramenilo moje veľké puncovačské majstrovstvo aj pri puncovaní mincových razidiel. Bez dlhodobej praxe s náročným zlatníckym puncovaním nikto pre mincovňu nedokázal puncovať kvalitne, aj keby sa ako snažil! Neponáhlal som sa. Bol som už konečne sám sebe pánom. Vytvoril som jedno z mojich, až do vašich čias zachovaných, snád' najkrajších diel v mojom živote. A to som robil “len” pre kostolík v takmer neznámom Jamníku. Môj “svetový”

kríž však Jamničania prijali chladne, bez ohlasu. Nerozumeli tomu a život bez vojen bol pre nich dôležitejší...

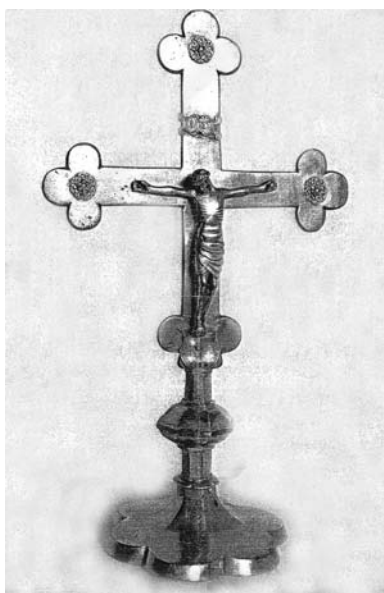
Najkrajšie diela svojho života som nevytvoril pre kráľa, ale pre veľkého donátora nášho komorského grófa Leopolda, pretože ich objednal pre moje milované mesto. V prítomnosti kremnického farára Mikuláša vyhlásil, že pre miestny kostol objednáva

Relikviár v tvare kríža od Petra Gallicusa zo Spišskej Novej Vsi

prvú monštranciu v Uhorsku a k nej do súpravy aj kríž a kalich. Monštrancie som zatiaľ videl len na kresbách “zo západu”. Pri jej vytváraní som musel bez jedinej skrutky a matičky /tie sme ešte nemali, nepoužívali/ vyriešiť pospájanie množstva dielov a dielikov. Na monštrancii, III oltárnom kríži a kalichu som vytvoril svoje najkrajšie translucidné emaily a aj tu som predviedol svoje majstrovské CIZELÉRSKE UMENIE. Zo všetkých uplatnených druhov CIZELOVANIA vynikalo aj na týchto prácach predovšetkým moje PUNCOVANIE. Obdivovanými sa tieto diela stali hlavne preto, lebo som na nich predviedol aj svoje vrcholné umenie v náročnej zlatníckej technike GRANULÁCIE. Na vytvorenie výzdoby som použil stovky zlatých a strieborných gulôčok. Na všetky tri práce som viditeľne vyryl iniciály štedrého donátora grófa Leopolda Bardiho - LB.

Gotický kríž s barokovými doplnkami
(NBS-Múzeum mincí a medailí Kremnica)

Škoda, že vám v roku 1560 tieto moje vrcholné, “životné diela”, tak ako aj iné gotické kremnické zlatnícke práce, v rýnckom a zámockom kostole “zhoreli”. Roztavili sa pri obrovskom požari, ktorý zničil polovicu Kremnice. /14/ Mikulášov pozlátený bronzový odliatok má väčšie šťastie - požiaru sa vyhol a teraz ho máte dokonca vystavený vo vstupnej sále múzea. V roku 1730 tento bratov gotický “kríž mestskej rady” doplnil emailovými kvietkami, a tým trochu “zbarokizoval”, váš najvýznamnejší barokový zlatník, vynikajúci cizelér, rodený Kremničan FRANTIŠEK JOZEF FUCHS. Nohu jeho “kríža mestského súdu” máte na fotografii v 1. časti tohoto článku, v Kremnickom letopise č. 2/2007 na str. 37.

1333-45. rok. Kremnická mestská rada odvolávajúca sa na Karola Róberta brala na “zaujímavé” miesta len “svojich”. Nemeckú národnosť “overovali” aj u zlatníckych učňov. Kráľ už pochopil, že sa mu z jeho “zlatého mesta” nepodarí urobiť bezpečné “talianske mesto”. /15/ Rozhodol sa pre “mesto Nemcov”. Im, spolu s komorským grófom, prideliť všetku rozhodovaciu moc, takže všade, všetko stále viac kontrolovali a takmer o všetkom v Kremnici rozhodovali Nemci. V Uhorsku udomácnení Maďari nemali v Kremnici ani takú “šancu” ako Slováci. Kráľ to zdôvodňoval aj tým, že aspoň po kremnických uliciach sa chce prechádzať bezpečne, bez mohutnej “ochranky”.

Ale aj Slováci tu svoju nespokojnosť dávali najavo kráľovi čoraz častejšie. Karol Róbert im ich “nelásku” opätovoľ. Lenže mňa, Taliana, celoživotného priateľa, svojou “láskou” zase nečakane “šokoval”. Len predvlani zo mňa “urobil” šľachtica a teraz ma prekvapil povýšením až na podžupana Spiša! /16/

1334 - 46. rok. S dobrým pocitom môžem povedať /prepáčte mi namyslenosť/, že kde som sa v Uhorsku objavil, všade vznikla nová zlatnícka a striebornícka dielňa. Školil som v nich nielen zlatníckych a strieborníckych učňov, ale aj domácich a privandrovaných tovarišov, ba aj skúsených majstrov. Učil som ich aj techniku GRANULÁCIE, lenže pri vytváraní nových zlatníckych diel si pre jej mimoriadne veľkú remeselnú a časovú náročnosť na ňu len málokto “našiel čas”. Žili sme vraj v pomalom, “kludnom stredoveku”, lenže v skutočnosti v strašnom zhone a nedostatku času. Ani ja som často nevedel, že čo skôr robiť, “kam skôr skočiť”. O to viac ma tešilo,

Kozmický šperk s najmenšími šperkovými gulôčkami na svete

že svoje vrcholné diela s množstvami gulôčok som mohol vytvoriť práve pre moju zlatú a zlatnícku Kremnicu. Neskôr aspoň moji učni a hlavne učni

Dóm v Siene, v ktorého krypte je množstvo zlatníckych prác

ich učňov “mali už čas” a vytvárali po Uhorsku pekné, náročné práce aj technikou granulácie. Som rád, že teraz práve v Kremnici poznáte, učíte a aj s najmenšími gulôčkami na svete /17/ na svetovej úrovni využívate tajomstvá tejto mojej obľúbenej techniky. Tak, ako som ja udržoval tradíciu našich najväčších majstrov Etruskov, z ktorých kraja pochádzam, tak vy vo vašej taktiež uponáhľanej dobe, si aj po vyše tisícke rokov udržujete tradíciu vašich veľmajstrov z čias Veľkej Moravy. A ich zlato premenené na gulôčky zaiste pochádzalo aj z vašich kremnických zlatých hôr a potokov.

Drahých kovov sme už mali veľa a požiadaviek pánov, cirkvi a hlavne kráľa, napr. na rôzne nádoby, bolo ešte viac. Karol Róbert najviac obľuboval krčahy, objednával ich až prekvapujúco veľké množstvá. Na bežné striebornícke tepanie s “naklepávaním a zbíjaním vln”, ktorým sme z kremnického rovného, “bucharového” plechu a bez spájkovania vytvárali napr. nádoby kalichov, krčahy, misky, ale aj nohy väčších striebro-tepečných prác, som už vôbec nemal čas. Na túto “drinu” som už mal všade vyškolených ľudí. Zbíjanie vln som naučil aj meditepcov a pasiarov. Striebro-tepečami vytepané základné tvary nádob som už len zdobil, dokončoval. A hotových prác pribúdalo utešene stále viac a viac...

PUNCOLOGICKY PRESKÚMAJTE aj najstaršie kalichy v Štítniku, /18/ Spišskom Hrhove, Markušovciach, Dubovici /19/ a Spišskej Sobote, pacifikál v Štrbe a Bušovciach, cibórium

v Budapešti a Levoči a relikviár v tvare kríža v Spišskej Belej. /20/ Nezabudnite ani na kryptu chrámu v SIENE. V miestnom krásnom “Duomo” sú medzi množstvami starých prác zaiste aj moje práce. Zamerajte sa i na moje práce objednané a odvezené do vzdialenejších častí Uhorska, hlavne do Sedmohradska, ktoré bolo na zlato tiež veľmi bohaté.

Ako vidíte, ja, “veľkomožný pán” podžupan, som sa pri “vyvalovaní” na hradoch nenudil, ja som naďalej zlatnícky i minciarsky “tvrdo makal” pre kráľa i pre Božiu slávu.

1335 - 47. rok. Keď kráľ rozhodol, že florény, groše a denáre sa budú raziť aj v iných komorách a všade musia byť zhodné, chýbali mu na to špecialisti, ktorí by to všade dokázali realizovať. Aj brata znovu prinútil, aby sa zapojil do minciarskeho vypuncovania razidiel.

Aj v tejto puncovačskej “kríze” som mu vyrábal veľmi kvalitné florénové razidlá, a to aj pre iné mincovne. Lenže napriek zvýšeným požiadavkám na množstvá razidiel, mal som na ne paradoxne stále menej času. Kráľ mal mojich zlatníckych výrobkov už veľké zásoby, no aj tak ma zavalil polotovarmi drahých kovov a množstvom ďalších objednávok na šperky, nádoby, pečatidlá... Ponáhľal sa, ako keby tušil, že už mu dlho žiť nebudem...

Musel som vypuncovať pečatidlo /o 7 rokov predčasne/ už aj pre jeho syna, 9-ročného princa Ľudovíta, ktorý dlho trval na rovnakom vzhľade

Pečať kráľa Ľudovíta Veľkého z roku 1335

pečatidla, aké v boji stratil jeho otec kráľ. Krajinské znaky a zduplovaný dvojité slovenský kríž som mu tam nevypuncoval, ale viac-menej som mu ja, “ujo Peťo” /s otcovým súhlasom/, vyhovel. Že som tam prvýkrát pod kríž pridal aj tri kopčeky, to si ani nevšimol. Vy si ich však všimnite dobre, veď odvtedy ich máte v slovenskom znaku. Aby mal pečatidlo ešte vznešenejšie než kráľovský otec, Ľudovít

súhlasil aj s efektným “Taliovým pozadím”, aké videl na mojom jamníckom kríži. Pochopiteľne, že ani proti zmene mena v texte pečatidla z “Karolus” na “Leopoldus” neprotestoval. /21/ Ukázalo sa, že pečatidlo som mu nerobil zbytočne. Už na najbližšej listine o spojeneckej zmluve s českým kráľom bola, na princovu radosť, slávnostne privesená aj jeho pečať. /22/ No to už predbieham...

Na veľkých medzinárodných stretnutiach “musel” Karol Róbert zase ohúriť darmi, predviesť sa, že “aký je veľký a bohatý kráľ”. Dve prípravné stretnutia - augustové v Trenčíne a septembrové na uhorskom Vyšehrade - boli ešte darovo pomerne skromné. Pri novembrovom stretnutí “vyšehradskej trojky” kráľov už “rozhadzovačne” pomáhal riešiť spory medzi Poliakmi a Čechmi. 500 hrivien zlata daroval švagrovi, poľskému kráľovi Kazimírovi,

Kalich z talianskeho mesta Colle de Val d'Elsa

aby nimi “vykúpil Poľsko” u bývalého švagra, českého kráľa. /23/ Aj náš kráľ dostal od českého kráľa zlatý dar. Bol to veľký “zlatý hanštán” /”handstein”, “stolová ozdoba”/- prírodná kamenná drúza porastená zlatom zo zlatej bane v Jílovém u Prahy. /24/ Český kráľ sa vracal domov nadšený, s obrovským množstvom uhorských florénov a aj mojich “talianskych” zlatníckych prác.

Dostal napr. moje šachy s celou šachovnicou zo zlata, 2 luky s 2 tulcami, vyrezávanú perlorodku, budzogáň - “palcát” vážiaci dvesto hrivien striebra, 2 rytierske pásy zo zlata,

2 zlatom okované konské sedlá a 50! našich strieborných krčahov. Päťdesiat!, ako keby napr. päť krčahov nepostačovalo. /25/ Nikto sa už nedozvie /?/, koľko z tých 50 krčahov zostalo v Čechách,

koľko ich dal ztaviť, zničiť preminovaním na groše a koľko ich vyviezol “na Západ”, kde veľmi často jazdil, resp. kde Ján Luxemburský trávil drvivú väčšinu času svojho “českého kraľovania”? Aj tieto moje typicky “talianske” práce mohol vo Francúzsku, či svojom Luxemburgsku... darovať, predať, či tiež zničiť zmincovaním...

Verím, že pri rozvinutej medzinárodnej spolupráci sa vám “na západe” podarí objaviť ďalšie moje gotické diela. Neoznačených, anonymných gotických diel je po Európe veľké množstvo, moje hľadajte hlavne na známych miestach, kde sa zdržiaval Ján Luxemburský! Dodnes sa nimi pýšia múzeá... Doteraz sa aj pri týchto mojich prácach uvádza len “neznámy taliansky majster z prvej polovice štrnásteho storočia”, či dokonca mylne - z 15. storočia. Nie každého napadne, že tie “talianske” práce, na ktorých som svojimi nápadi “slohovo” predbehol a ovplyvnil našu dobu, sú v skutočnosti diela vytvorené na území vášho Slovenska, či dokonca priamo v našej Kremnici. /26/

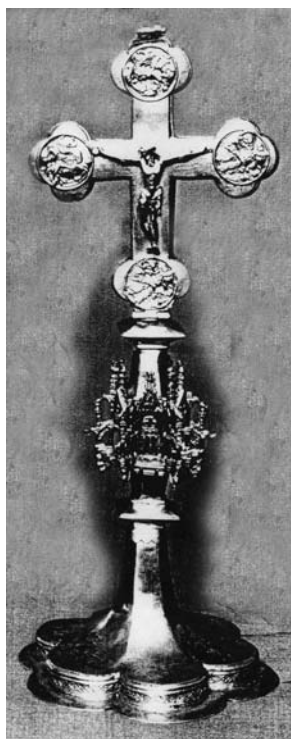
A ak aj napadlo, bola by to len ťažko uveriteľná hypotéza. Zanedlho už budete mať možnosť si ju overiť, či dokázať pomocou exaktnej PUNCOLÓGIE. S “puncológiou” môžete vyriešiť aj rozporuplné názory historikov na staré práce, napr. či je kalich z Colle de Val d'Elsa dielom mojím alebo prácou florentského zlatníka, či je zo 14. alebo 15. storočia? Veď iné vám tvrdia maďarskí /27/ a iné talianski /28/ historici.

1336 - 48. rok. Moji poddaní Jamníčania sa mi búrili stále viac. Ani svojím krížom na svetovej úrovni, ani s mojimi ďalšími rôznymi pokusmi “po dobrom” som si ich nezískal. Bol som totiž občas nútený robiť im súčasne “zle” - brať im synov, mužov do vojen. Preto som bol v ich očiach stále “talianskym” nepriateľom “číslo jedna”. Nie kráľ, gróf, či župan, ale ja som to “zlo” u nich vykonával. Pri mojom poslednom, tragickom pokuse o verbovačku sa na mňa a na môj malý ozbrojený doprovod vrhli všetci chlapi z dediny, ozbrojení “len” domácim náradím a palicami. Pri veľkej presile nám naše zbrane pomohli len chvíľku. Zvalili nás na zem a ťkli... Neprežil nikto ani z mojej “ochranky”. Mal som “tuhý korienok”. Len ja som žil ešte zopár dní. Z bezvedomia som sa prebral už len chvíľku pred smrťou, keď som začul bratov hlas. Oznamoval mi, že kráľ ma povýšil na kastelána Spišského hradu. Zomieral som šťastný, s úsmevom na tvári... /29/

O rozhnevanom liste kráľa som sa už nedozvedel. /30/ Trestné výpravy do Jamníka viedol môj brat. Viliam Druget vyhlásil, že si v Jamníku môj krásny

kríž nezaslúžia a vymenil im ho za kríž s menej kvalitnými odliatkami z kostola v /Spišskej/ Novej Vsi. Brat Mikuláš pri tom mlčal, aj keď ten kríž “vnútený” do Jamníka bol jeho prácou. /31/ Nezvratnosť vykonanej výmeny zabezpečil Druget tým, že na nohu môjho kríža dal vyhotoviť nápis: “nova villa iglo” /nová ves spišská/. Aj v Spišskej Novej Vsi sa ten môj kríž zachoval až do vašich časov. Môj kríž je najväčšia zlatnícka vzácnosť ich mesta. Oni za najväčšiu vzácnosť považujú “vyleštenú” neskorogotickú monštranciu, ktorá v tomto roku putovala až do Paríža. Tú treba dobre preskúmať a porovnať s dokumentáciou pred opravou. Existuje totiž vážne podozrenie, že zahraniční opravári vrátili len málo cennú kópiu a nie veľmi vzácny originál! Môj kríž na výstavu gotického umenia do Paríža nevybrali, aj keď

Kríž z Jamníka, dediny Petra Gallicusa

nenapodobiteľne vysoká kvalita ozdobného puncovania na mojom kríži je stále svetovým unikátom. Vo veľmi zlom stave sú na ňom moje “talianske” emaily. Ich zbytky súrne potrebujú zreštaurovanie, lebo sú “unikátne” zanedbané. Inak už aj to málo navždy zanikne!

Kráľ Karol Róbert povýšil môjho brata Mikuláša Gallicusa do “mojich” funkcií - na vicekastelána Spišského a Ľubovianskeho hradu. /32/ Brat sa do vicekastelánskej práce vrhol nadšene, už od začiatku všetky funkcie vykonával naplno...

1337 - 49. rok. Zásluhou mojich snažení bolo puncovačov mincových želiez v Uhorsku už pomerne dosť, ale mali sa ešte stále čo učiť, v čom zlepšovať... Po mojej smrti bol denárové a obolusové razidlá prinútený vyrábať aj “veľký pán” vicekastelán dvoch hradov môj brat Nicolaus. Namrzené prácou “dokazoval” a verejne uznával, že kvalitu mojej práce nedosahuje.

Kto si ešte **PRESNÉ PUNCOVANIE** nevyskúšal, môže sa mu to zdať jednoduché. Je to však podobne “jednoduché” ako vaše korčulovanie. Keď

vyjdete na ľad a dobre ho neovládate, môžete mať rýchlo “veľký raťafák”, ako na ľade, tak i pri puncovaní. Aj neodoborník môže “priepastne” rozličnú úroveň začiatocnikov a veľmajstrov korčuliarov, či puncovačov a ich puncovania, dobre rozoznať. V jednoznačných prípadoch aj hneď na prvý pohľad. Porovnajte si napr. úroveň pražského groša Václava II. od talianskeho majstra a groša Václava IV. od “nedoučeného” majstra domáceho.

Ako nás, tak aj v okolitých krajinách boli dobrí a vzdelaní puncovači vzácní, preto boli skúsení zlatníci s dlhou praxou najoceňovanejšími, najdôležitejšími minciarmi. Aj keď vzory na mince i u nás kopírovali z Francúzska či Talianska, a preto neboli “plnohodnotnými autormi”, aj tak boli v minciarskej výrobe vlastne jedinými umelcami. Celková úroveň

mincí a ich vzhľad záležal najviac od nich. /33/ **1338** - 50. rok. Namyslený a stále ubolenejší kráľ Karol Róbert v posledných rokoch zvolával uhorské stavovské snemy už iba vtedy, keď ich potreboval na odobrenie svojej moci. V tomto roku vydal zákaz zvolávania snemov. Ani svoju päťdesiatku poriadne neoslávil...

Kráľ už nerešpektoval ani súdnu autonómiu cirkvi, neobsadzoval uprázdnené cirkevné obročia a ich majetky užíval sám. /34/ Zrealizoval svoju poslednú peňažnú reformu a vo svojich bolestiach “už chcel mať so všetkým pokoj”. To však nestačí chcieť. Žil v nepokojnej dobe, nepokojnej krajine a za veľa “provokačných”

Pražské groše výbornej a nízkej kvality

krívd, za množstvá zranených a zabitých vo vojnách bol prvorodo vinný ON. Na mocného i nemocného kráľa, ktorému “do výšav” dopomohla aj cirkev na čele s pápežom, smerovala práve k pápežovi Benediktovi XII. ťažká sťažnosť niektorých uhorských biskupov.

1339 - 51. rok. Sťažnosť na kráľa a následný káravý list pápeža Karolovi Róbertovi mal aj zlatnícke “dozvuky”. /35/ Chorý kráľ svätému

otcovi vo všetkých “veľkých” veciach vyhovieť nedokázal, či nechcel, preto bol horlivý aspoň v obdarovávaní kostolov “malými” vecami. Zo svojich bohatých zásob rozdával aj moje práce. Novšiu striebornú, bohato pozlacenú liturgickú výbavu chrámov objednával aj u kremnických zlatníkov. Pri ich realizácii už viac-menej pomáhali aj moji synovia. Štrnásťročný Ješko bol zlatnícko-minciarskym učňom ešte síce “len” dva roky, ale už toho vedel viac než iní, aj o dva roky starší učni. Osemnásťročný zlatník Peter sa pripravoval na tovarišskú vandrovku, ale nie na “môj juh”, ale na západ. Rozhodol sa ísť tam, kde som ja, jeho otec, ani náš kráľ Karol Róbert “z Anjou” nikdy nebol - do kraja Anjou v západnom Francúzsku. Keďže sa volal Gallicus /Galský/, chcel prejsť “galskú krajinu” a potom skončiť v niektorom nemeckom zlatníckom stredisku. Pri návrate z vandrovky však “skončil” až v Prahe, kde sa mu stala “osudnou” pražská krásavica Eliška.

Keď sa moja Eluška po vdovských rokoch pobrala za mnou do večnosti, posledný Gallicus v Kremnici - môj mladší syn Ješko prišiel na záver svojej “talianskej” vandrovky za starším bratom Petrom do Prahy. Po rokoch peknej bratskej zlatníckej spolupráce to spolu skúsili /v roku 1352/ aj v kráľovskej mincovni v Kutnej Hore. Vo Vlašskom dvore si prenajali jednu zo sedemnástich minciarskych “šmitní”. /36/ **1340** - 52. rok. Stále viac chorý kráľ zistil, že môj brat Mikuláš je “tvrdým”, no skvelým zastáncom jeho záujmov. Viem, že ja som ako vicekastelán dvoch hradov “zlyhal”, bol som zámerne “mäkký”, “slabý”, takmer až “nijaký”, zatiaľčo Mikuláš bol v očiach grófa i kráľa vynikajúci, “tvrdý”, priam “rodený pán úradník”. A že moje puncovačské kvality nikdy nedosiahne, to už bolo nielen Mikulášovi, ale aj kráľovi dávno jasné tiež. S výnimkou zlatníckej a minciarskej práce, včítane cizelovania - puncovania, sa do práce hrnul s radosťou. A pre kráľa sa na Spiši stával nenahraditeľným. Neúnavne vykonával všetky hospodárske, správne, súdne i vojenské funkcie, ako keby bol kastelán. /37/ Aj keď mu Karol Róbert nesľuboval /tak ako mne/, že z neho urobí “veľkého pána”, dostal v spojitosti s ním dobrý nápad...

1341 - 53. rok. Karol Róbert realizáciou svojho dobrého nápadu zaskočil mnohých... Najviac asi môjho brata Mikuláša. V kráľovskom paláci na uhorskom Vyšehrade ho slávnostne povýšil na spišského podžupana a súčasne mu sľúbil ďalšie povýšenie. /38/ Mikulášova úprimná radosť bola

aj jeho radosťou. Pre stupňujúce sa bolesti si v živote už moc radosti neužil. Kráľ sa už osobne nemohol zúčastňovať ani bitiek, ani rytierskych turnajov. Zatrpknuto počúval o porážkach svojho vojska. Vojen sa musel úplne “vzdať”. Stredná Európa si konečne “vydýchla”. Okrem iných chorôb ho trápila aj dna - podagra. Už tri roky to neboli len bolesti palcov na nohách. Bolesti nôh a rúk ho sužovali na viacerých miestach. Kĺby sa mu zdurili, zčervenali a postupne sa deformovali. Už nebol schopný dlhšieho pochodu, jazdenia, či iného väčšieho telesného výkonu. Žil pri Dunaji medzi množstvami tých, ktorí ho milovali - medzi komármi. Visegrád už prakticky neopúšťal. Stal sa citlivým na počasie a najviac ho štvalo zistenie, že stále väčšie bolesti mu vyvoláva aj pitie alkoholu. Ťažkosti sa mu objavovali pravidelne, stále častejšie a už aj bez milovaného vína. “Zlé jazyky” šeptali, že kráľ má pohlavnú chorobu - syfilis. /39/

1342 - 54. rok. Krátko pred svojou smrťou kráľ svoj “dobrý nápad” stihol dokončiť a z “obyčajného” zlatníka Mikuláša Gallicusa, z môjho mladšieho brata, urobil veľmi veľkého pána. Postavil ho takmer na roveň kremnického grófa Leopolda. Povýšil ho až na “spišského grófa”! /40/ Tým sa dostal na čelo hradného panstva a stal sa kastelánom /nie vlastníkom/ Spišského hradu.

Po smrti a zvitani sa s mojím bývalým hradným pánom, županom a palatínom Vilermom Drugethom, som sa 16. 7. 1342 vo večnosti zvitál aj s mojím priateľom a kráľom, 54-ročným Karolom Róbertom. Zomrel tam, kde v posledných rokoch ťažko dožíval - na Vyšehrade. /41/ Na komorského grófa Leopolda sme si museli ešte šesť rokov počkať.

Pohreb Karola Róberta bol poslednou veľkolepou prehliadkou mojich mimoriadnych zlatníckych prác. Kráľ ležiaci v otvorenej rakve mal na hlave “moju starú” zlatú korunu. Ešte aj obuv mal zdobenú brúsenými drahými kameňmi a perlami. Ostrohy zo zlata som mu vyrobil už pred 8 rokmi. Veľa zlata a drahokamov sa použilo aj na výzdobu pohrebného koča. Dvaja rytieri mali na pohrebe oblečené obľúbené turnajové brnenia Karola Róberta, tretí bol odetý v /mnou množstvom zlata vyzdobenej/ najprepychovejšej zbroji, ktorú kráľ ani vo vojnách vôbec nešetřil. Mnohokrát v nej kráľ viedol svoje vojsko do boja, nebojácne na ňu “lákal” najsilnejších nepriateľov, do bitiek sa hrdinsky naplno zapájal. Kone rytierov boli mojimi výrobkami obsypané tiež...

Novým uhorským kráľom sa pár dní po otcovej

smrti stal jeho tretí syn, 16 ročný Ľudovít. Pečatiť mohol "kráľovský" už od prvého dňa, veď ako viete, dvojité pečatidlo som mu vytvoril už pred 7 rokmi. /42/ //viď č. 19//

O rok nato prišlo Uhorsko o najväčšie množstvá /hlavne nášho kremnického/ zlata. Vdova po Karolovi Róbertovi do Talianska vyviezla zlata a striebra v hodnote jeden a pol milióna dukátov, aby mladšiemu synovi Ondrejovi zabezpečila kráľovskú korunu v Neapole. Nepodarilo sa jej to a o tri roky neskôr pri Neapole 18-ročného princa Ondreja dokonca zavraždili. /43/ Jeho starší brat Ľudovít vládol v Uhorsku ešte 40 rokov. Pre dosiahnuté veľké úspechy ho nazvali Ľudovít Veľký. Veľké predpoklady úspešnosti mu svojim ťažkým životom vytvoril jeho otec, uhorský kráľ Karol I, či Karol Róbert, môj priateľ Karoberto. /44/

Otázku z nadpisu článku "Som autorom prvého

k r e m n i c k é h o pečatidla a mincí ja, majster Peter z Kremnice?" si položím ešte raz. Moja odpoveď je jednoznačná: No samozrejme, že som! Veď komu inému by kráľ zveril takú dôležitú úlohu, než svojmu jedinému "kráľovskému zlatníkovi", o ktorom vedel, že on jediný má bohaté skúsenosti

z puncovania obrazcov mincových razidiel už zo svojho rodného Talianska. A ak o tom ešte niekto predsa pochybuje, počkajte si na vedecké, puncologické overenie - po publikovaní poznatkov PUNCOLÓGIE /45/ a po oficiálnej, rozsiahlej medzinárodnej spolupráci predovšetkým s talianskymi, nemeckými, maďarskými, poľskými a českými historikmi.

Neskromne musím pripomenúť aj moje ďalšie kremnické prvenstvá. Okrem toho, že som bol "prvým kremnickým zlatníkom", bol som aj "prvým a hlavným odborným minciarom", "prvým puncovačom mincových razidiel", či po starom "rezačom kolkov" vo vašej prvej mincovni.

Darmo ste si v dvadsiatom storočí privlastňovali prvenstvá, ja som bol "prvým kremnickým

učiteľom zlatníctva" a "prvým kremnickým učiteľom rytectva". A napriek len pomerne malému používaniu rydiel si dovoľujem privlastniť aj titul "prvý kremnický rytec", či dokonca "prvý uhorský rytec". Alebo sa vám bude viac páčiť "prvý slovenský kovorytec", "zlatorytec", "ocelorytec" či "gravér"?

Hrdý som aj na to, že som bol aj "prvý kremnický výtvarník", "návrhár" a "prvý autor", či ako sám uznávam "poloautor" mincí, týchto malých umeleckých diel. Po zhruba šesťsto rokoch, po roku 1918 ste začali v Československu ako slovenský znak aj na minciach používať môj návrh z Ľudovítovho pečatidla z roku 1323 - slovenský dvojkriž na troch kopčekoch. Mali ste ho už aj na slovenských minciach a používate ho stále aj po takmer 700 rokoch, veď jeho základný tvar máte aj na vašej "dvojeurovke".

Ale či som na Slovensku menom prvý známy výtvarník - umelec, to veru neviem ani ja. Len pre porovnanie - váš dobre známy majster Pavol z Levoče žil a tvoril až o takmer dvesto rokov neskôr.

Bolo by dobre, keby aj špecialisti PUNCOLÓGOVIA vynaložili úsilie, aby moje práce prestali byť dielom "neznámeho stredovekého majstra". Nezaslúžim si, aby

aj historici preskúmali a potvrdili, že napr. váš slovenský štátny znak je návrhom mňa Petra Gallicusa?

Len si to namýšľam, že som významným výtvarníkom z celoslovenského hľadiska?

Máte snáď v histórii Slovenska aj niekoho iného, ktorého výtvarný návrh je tak "vo veľkom" využívaný aj po toľkých storočiach? A to dokonca na tak významnom "poste" ako znak vášho národa, ktorý je stále známejší po celom svete!

Preto vám v závere pridám ešte aj otázku, ktorá by mohla byť aj názvom ďalšieho článku: SOM AUTOROM VÁŠHO SLOVENSKEHO ŠTÁTNEHO ZNAKU?

Zatiaľ sa však radšej vráťme skromne do Kremnice. Na vaše posúdenie nechám, či aj vy v

Historička zlatníctva prof. ssa Elisabetta Cioni a autor príspevku, Siena jún 2010

Kremnici svoju prácu uznáte ako umeleckú, či ma pre ňu počtíte aj hrdým titulom “prvý kremnický umelec”. Toľko sa vás o tom snažím presvedčiť, že mi možno po tomto už pridelite aj titul “prvý známy kremnický chválenkár”. Nevadí, veď ani v tomto určite nie som posledný.

Posledný som zrejme len v zozname mien významných osobností Kremnice, podľa ktorých sa pomenovávajú ulice. Napriek mojím chválenkárskym sklonom mi však vôbec nebude vadíť, že do “poradníka” predomňa dáte meno Karol Róbert. Veď bez neho by ste v Kremnici nemali ani mňa!

Aj pred PUNCOLOGICKÝMI VÝSKUMAMI je už snáď jasné, že z “majstrov Petrov”, ja som bol váš prvý “MAJSTER PETER Z KREMNICE”.

Nedá mi na tomto mieste nepripomenúť vám aj môjho nasledovníka, veľkého kremnického umelca, autora mincí, medailéra, akademického sochára Andreja Petra, ktorého ste v dvadsiatom storočí všetci nazývali rovnako “MAJSTER PETER”.

Spomenul som vám tu veľa svojich prác a miest, v ktorých sa moje gotické diela môžu nachádzať. Asi vás trochu sklame, keď sa priznám, že pri tých množstvách zlatníckych prác si po stáročiach už, žiaľ, ani ja presne nepamätám, ktoré z nich sú naozaj mojimi výrobkami. Moje zmienky preto berte len ako rady, len ako “typy” na práce, na ktoré sa pri puncologických vedeckých výskumoch môžete prvorade zamerať.

Puncologické výskumy budú neraz pomerne náročnou “detektívkou” len pre moderne vybavených a vzdelaných odborníkov, špecialistov “PUNCOLOGOV”. Niektoré jednoduché zistenia však môže vykonať takmer každý záujemca aj bez veľkej vedomostnej, či prístrojovej výbavy. Ako taký príklad vám uvediem aspoň jednoduché porovnanie tvarov a zmeranie proporcií puncov vo “viacbodkových” kvietkoch na mojom kríži a na nohách kalichov z Lendaku a z Colle de Val d’Elsa /signora Cioni, grazie!/. Už to môže viesť k exaktnému zisteniu, že kalichy boli vyzdobené puncovaním rovnakými puncami, tzn. že ich zhotovil zhodný majster / v tomto prípade ja, váš Peter Gallicus/. Možno sa to potvrdí /či vylúči/ až po získaní kvalitnejších fotografií, alebo osobnom preskúmaní, porovnaní...

Pri vašom “detektívnom” pátraní, pri identifikácii spomínaných, ale aj ďalších mojich prác a ich autorskom pripisovaní mne na základe novej zlatnícko-minciarskej vedeckej metódy vám prajem veľa úspechov. Verím, že vám pri tom

pomôže práca, ktorú vám v dvadsiatom prvom storočí píše môj priateľ, pokračovateľ, “prvý puncológ”, reštaurátor zlatníckych a strieborných diel a asi tiež “majster Peter z Kremnice” PETER MIŠÍK s názvom ZÁKLADY PUNCOLOGIE.

**MAJSTER PETER Z KREMNICE
ZO ŠTRNÁSTEHO STOROČIA - PIETRO GALLICUS**

Literatúra, poznámky:

1. Kianička, Daniel: Krátke dejiny kováčov v Kremnici. In: Kremnický rumaj č. 1/2 /2002, s. 23.
2. Matunák, Michal: Z dejín slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica 1928, s. 307.
3. Oriško, Štefan: Kremnica. Bratislava 1984, s. 40.
4. Hoššo, Jozef: Nálezová správa z historickoarcheologického výskumu NKP Kremnica - Hrad. Žiar nad Hronom 1983, s. 139 a časť II - fotodokumentácia, obr. 185.
5. Cónová, Ilona: Gotické zlatnícke liturgické predmety na Slovensku - inventár. In: Galéria - Ročenka Slovenskej národnej galérie v Bratislave. 2002, s. 117 a 119.
6. Kutil, Jiří: 200 let puncovního úřadu v Praze. In: Klenotník hodinář č. 08/2006, s. 31.
7. Stehlíková, Dana: Encyklopedie českého zlatnictví, sříbrnictví a klenotnictví. Praha 2003, s. 79.
8. Hoššo, Jozef: Nálezová správa z historickoarcheologického výskumu NKP Kremnica - Hrad. Žiar nad Hronom 1980, s. 30.
9. Segeš - Višváder: Kniha kráľov. Bratislava 1998, s. 139.
10. Balogh, Jolán: Márton és György kolozsvári szobrászok. Cluj/Kolozsvár 1934, s. 121.
11. Bervaldszky K.: A sienai Gallicusok művészete. Igló, 1908.
12. Fejér, Georgii: Codex diplomaticvs Hvngrariae, tomi VIII, volumen III. Buda 1852, s. 529.
13. Unger, Emil: Magyar Éremhatározó. Budapešť? 1974? /1980?/, s. 79, tab. XVIII, č. 349 a 352.
14. Ako pozn. č. 2, s. 217.
15. Sedlák, Vincent: In: Pod vládou anjouovských kráľov. Bratislava 2002, s. 26.
16. Kolektív autorov: Encyklopédia Slovenska E-J. Bratislava 1978, s. 138.
17. Kolektív autorov: Slovensko. Ottova obrazová encyklopédia. Praha - Bratislava 2006, s. 107.

18. Wetter, Evelín: Sakrálné poklady v 14. a ranom 15. storočí. In: Gotika. Bratislava 2003, s. 186 a 192.
19. Cónová, Iлона: Gotické zlatnícke liturgické pamiatky. Bratislava 1995 - 1999, s.?
20. Toranová, Eva: Zlatníctvo na Slovensku. Bratislava 1983, s. 169, 178, 183 a 184.
21. Ragač, Radoslav: Dvojstranná majestátna pečať uhorského kráľa Ľudovíta I. z Anjou. In: Gotika. Bratislava 2003, s. 796.
22. Ako pozn. č. 15, s. 304.
23. Spěvák, Jiří: Jan Lucemburský a jeho doba 1296 - 1346. Praha 1994, s. 522 a 523.
24. Ako pozn. č. 7, s. 165.
25. Ako pozn. č. 9, s. 140.
26. Ako pozn. č. 3, s. 49.
27. Ako pozn. č. 10, s. 121.
28. Kolektív autorov: Arredi Liturgici della Cattedrale di Colle di Val d'Elsa. Siena 1993. s. 10 a 11.
29. Toranová, Eva : Prešovský zlatnícky cech v 16. - 17. storočí. In: Sborník Slovenského národného múzea - História. Bratislava 1965, s. 51.
30. Fejér, Georgii: Codex diplomaticus Hungariae, tomus VIII?, volumen III? Buda 1852, s.?
31. Fotoarchív Pamiatkového úradu v Bratislave - č. ÚZ 4123, inv. č. neg. 113888.
32. Ako pozn. č. 16, s. 138.
33. Horák, Ján: Kremnická mincovňa. Banská Bystrica 1965, s. 135.
34. Kolektív: Slovensko - dejiny. Bratislava 1971, s. 256.
35. Ako pozn. č. 15, s. 114.
36. Leminger, Emanuel: Kráľovská mincovňa v Kutné Hoře. Praha 1924, s. 59.
37. Ako pozn. č. 32, s. 261.
38. Kolektív autorov: Slovenský biografický slovník. Martin 1987, s. 159.
39. Perniš, Jaroslav: Jej veličenstvo smrť. Bratislava 2005, s. 69 - 72 a 121.
40. Ako pozn. č. 16, s. 138.
41. Švihran, Ladislav: Kto nám vládol. Bratislava 1999, s. 55.
42. Ako pozn. č. 21, s. 796.
43. Ako pozn. č. 9, s. 142.
44. Sopko, Július: Korunovácia kráľa Ľudovíta, jeho život a výpravy. In: Pod vládou anjouovských kráľov. Bratislava 2002, s. 285.
45. Mišík, Peter: nedokončený rukopis ZÁKLADY PUNCOLÓGIE.

Kremnický letopis 1-2/2010 (dvojčíslo)

annales cremnicienses

časopis o dejinách Kremnice a okolia

ročník 9, číslo 1 a 2 (dvojčíslo január - júl 2010)

celkovo 17. a 18 číslo časopisu, prvých 9 čísel vyšlo pod názvom Kremnický rumaj

vychádza 2-krát do roka (2010 = dvojčíslo)

cena 1,50 eur

na vydávanie časopisu sa vzťahujú ustanovenia autorského práva

vydavateľ: občianske združenie SOS Kremnica – nezisková organizácia venujúca sa histórii a pamiatkam mesta Kremnice a jeho okolia, IČO: 37823671

adresa redakcie: Štefánikovo námestie 11/21, 967 01 Kremnica, SR

kontakt: 0915 824 518, danielkianicka@yahoo.com

redaktor, zostavovateľ, redakčné a grafické spracovanie: Daniel Kianička

odborná spolupráca: Magdaléna Kamhalová

fotografie: Daniel Kianička, Peter a Viera Mišíkovci, Elia Passerini, Renáta Marčeková

tlač: P+M Turany

náklad: 200 ks

registračné číslo časopisu: EV 4158/10

ISSN 1336-8133

Ako dobrovoľná nezisková organizácia uvítame akékoľvek **finančné príspevky** na vydávanie časopisu, prispieť môžete priamo v sídle redakcie alebo v malebnom kremnickom medzibráni, kde sa nachádza pobočka VÚB - číslo nášho účtu je 1481324851/0200.

Realizované s finančnou podporou Mincovne Kremnica, š. p.